

Potpukovnik **Kristofer Kigen**

O NOVOJ ODBRANBENOJ DOKTRINI¹⁾

U članku autor govori o 'nekim opštim postavkama odbrane, o staroj i novoj doktrini odbrane, o koncepciji njenog izvođenja, kao i o njenim vrstama (ofanzivnoj, odbrani zone, zadržavajućoj, o raznim kombinacijama u odbrani).

Na početku autor navodi sledeći citat američkog generala Tejlora o odbrani: »Borbeni poreci u odbrani po dubini na širokoj zoni su neophodniji nego ikada ranije. Elastičnost je osnova odbrane. Odbrana na nuklearnom bojištu mora se sastojati od taktičkih formacija koje nisu pravoliniski poredane, već rastresito raspoređene na velikoj dubini. Jedinice moraju biti takvog sastava i tako raspoređene da mogu dočekati nuklearni napad a da ne budu uništene. One moraju biti tako postavljene da mogu prihvatiti istovremeno borbu na bilo kom pravcu i sposobne za brze pokrete kako bi sprečile neprijatelja da eksploatiše udar koji je izvršio i prisilile ga na takav manevar kojim će stvoriti rentabilan cilj za dejstvo nuklearnog oružja«.

Pozivajući se na navedeni citat, autor ističe da ove postavke odbacuju staru doktrinu o odbrani i ovoj daju novo značenje. Kao osnovne karakteristike odbrane u novim uslovima on navodi dubinu i pokretljivost koje moraju biti uklopljene u borbeni poredak u odbrani, i elastičnost koja pretstavlja osnov odbrane.

Govoreći o odbranbenoj doktrini, pisac navodi njenu definiciju iznetu u Pravilu ratne službe (iz 1954 godine): »Odbrana obuhvata upotrebu svih raspoloživih sredstava i korišćenje svih načina u cilju sprečavanja, odbijanja i uništenja neprijateljevog napada. Odbrana je takav položaj ili stanje u kome je jedinica

sprema da se zaštiti od napada neprijatelja«. Međutim, odbranbene operacije po savremenoj doktrini obuhvataju mnogo više nego što je pretstavljalo ovo pasivno stanje u kome se, na određenim položajima, čekalo dejstvo neprijatelja i inicijativa prepuštala njemu. Nova doktrina stavlja akcent na primenu ofanzivnih manevara, odnosno na preuzimanje inicijative i uništenje neprijatelja čak i onda kada operacija u celini ima odbranbeni karakter.

Po staroj koncepciji o odbrani se govorilo uopšteno kao o operacijama koje se izvode u određenoj zoni. Stim u vezi u mnogim slučajevima su primenjivane pokretna i poziciona odbrana, što je bilo uslovljeno raspoloživim sredstvima i zemljištem.

Autor ističe da je nova odbranbena doktrina izrađena na koncepciji ofanzivne odbrane, sa akcentom na punoj primeni pokretljivosti i preuzimanju inicijative od strane komandanata svih ešelona. Objasnjavajući dalje novu koncepciju odbrane, autor kaže da se po njoj odbranbene operacije ne označavaju više kao pokretne ili poziciona odbrana ili otstupne operacije, jer se na nuklearnom bojištu ovakvim označavanjem ne bi dao pun smisao odbranbenim dejstvima. Kao primer on navodi da se danas teško mogu očekivati snage u pozicionoj odbrani, ili poredane u odbranbenoj liniji, koje bi bile izložene nuklearnoj opasnosti od strane neprijatelja. Verovatnije je da će odbranbene položaje posedati samo oni elementi jedinice koji su neophodni da zadrže kritične rejone. Ostatak snaga koristiće svoju pokretljivost u cilju smanjenja svoje osetljivosti na nuklearni napad neprijatelja, pripremajući se da napadača uništi ofanzivnim dejstvom u odlučnom trenutku i na odlučujućem mestu. Pošto nuklearno bojište povećava zahtev za elastičnošću i rastresitošću, u

¹⁾ Specifics versus generalities in the defense, by Lieutenant Colonel Christopher R. Keegan, *Military Review*, SAD, april 1960.

svim odbranbenim operacijama, osnovna je stvar da se odbrana organizuje po dubini, jer se na taj način omogućuje braniocu da smanji svoju osetljivost na nuklearni napad, odnosno da zadrži i uništi neprijatelja. Prema tome, zaključuje autor, ofanzivna dejstva će ostati osnov za uspešno vođenje odbrane.

U delu članka o zamisli izvođenja odbranbenih operacija autor navodi citat iz koga se vidi da nova doktrina podvlači »prisiljavanje neprijatelja da reaguje u skladu sa planom odbrane i eksploataciju neprijateljevih slabosti i grešaka«. Dalje autor ističe da odbranbene operacije treba i mogu biti označene kao dejstva koja imaju sledeće ciljeve:

— *Izbegavanje neprijateljevog napada*

— pri čemu on naglašava da nova doktrina uključuje i zadržavanje kao posebnu vrstu odbranbene operacije. Dejstva preduzeta u cilju izbegavanja neprijateljevog napada obično su dejstva za dobitak u vremenu ili stvaranje povoljnijih uslova za sprovođenje inicijative.

— *Sprečavanje neprijateljevog napada*

— gde se obično podrazumeva napad celokupnim snagama određene komande, ili jednim njihovim delom, sa ciljem da se neprijatelj uništi i time onemoguću izvršenje njegovog napada. Ovde se, pored ostalog, naglašava da se ova vrsta dejstva posebno primenjuje pri upotrebi nuklearnog oružja. U ovoj vrsti operacija raspoloživa borbena snaga može biti od takve važnosti da čak i dodeljeni odbranbeni zadatki bude najbolje izvršeni obmanjivanjem, napadom i uništenjem neprijateljevih snaga koje predstavljaju opasnost za odbranbeni rejon ili snage branioca.

— *Odbijanje neprijateljevog napada*

— je najizrazitije odbranbeno dejstvo, koje ima za cilj blokiranje ili zaustavljanje neprijateljevog napada. U određenoj odbranbenoj situaciji snage se ne raspoređuju da brane zemljište, već imaju za cilj — izvođenjem napada i učestvovanjem u protivnapadu — odbijanje napada neprijatelja. Pri tome se podvlači da komandant jedinice koja učestvuje u protivnapadu treba da ima na umu da je njegovo dejstvo u osnovi ofanzivno, sa ciljem da se uništi neprijatelj.

— *Uništenje neprijateljevog napada* —

pri čemu se podrazumevaju sva dejstva preduzeta pre, za vreme i posle napada neprijatelja u cilju uništenja njegovih snaga. Protivnapad je jedan oblik takvog dejstva. Ostala dejstva (nasilno izviđanje,

napadi sa ograničenim ciljem, ispadi izvan zone odbrane — ispred prednjeg kraja) koja imaju zadatak da kanališu dejstvo neprijatelja u rejone gde može biti uništen i dr. — preduzimaju se u cilju uništenja neprijatelja.

U razmatranju vrsta odbrane autor iznosi da su *ofanzivna odbrana, odbrana zone i zadržavajuća odbrana* novi termini koji jasno i potpuno objašnjavaju novu doktrinu odbranbenih operacija. U daljem delu on iznosi osnovne karakteristike navedenih vrsta odbrane.

Ofanzivna odbrana je takva vrsta dejstva u kojoj je prednji odbranbeni rejon posednut minimumom snaga, neophodnih da upozore o prestojećem napadu, da kanališu dejstvo napadača na po nje ga manje pogodno zemljište, odnosno da blokiraju i spreče napadačev prodor. Ova vrsta odbrane se smatra najpoželjnijom, jer maksimalno omogućuje ofanzivnu upotrebu snaga u cilju uništenja neprijatelja, u vreme i na mestu koje najbolje odgovara braniocu. To je, ustvari, aktivna odbrana koja se izvodi kombinacijom ofanzivnog i zadržavajućeg dejstva sa primenom odbranbenog manevra. Kod nje rezerva ima prioritet pri rasporedu snaga u odnosu na snage na prednjem odbranbenom rejonu i na taj način ona (rezerva) predstavlja osnovu za uspeh u izvođenju ove vrste odbrane.

Ova se odbrana smatra poželjnijom u slučaju kada se odbrana može izvoditi na većoj dubini ili kad zadatkom nije postavljeno da se specifični objekti na terenu moraju održati, odnosno kada se pretpostavlja da će nuklearno oružje biti upotrebljeno u srednjim i manjim razmerama.

Autor smatra da će divizija, normalno, biti najniža jedinica koja će izvoditi ofanzivnu odbranu, s obzirom na potrebu ostavljanja snažne rezerve sposobne za nanošenje odlučujućeg udara. Međutim, on je isto tako mišljenja, da i jedinice manje od divizije, kada su angažovane za samostalne ili polusamostalne zadatke, mogu često primenjivati ovu vrstu odbrane.

U pogledu upotrebe rezerve autor navodi da, u skladu sa osnovnim zadatkom, iz sastava udarne grupe (rezerve) može biti odvojena mala pokretna grupa za obezbeđenje i izviđanje koja će dejstvovati u okviru zone odbrane. Ostali deo udarne grupe bio bi organizovan kao pokretna snaga čiji je zadatak da uništi neprijatelja u vreme i tamo gde branilac

nade za shodno. Ovo može biti ispred ili u okviru borbene zone. Udarne grupa je prikupljena u jednom ili u nekoliko rejonu zavisno od širine i dubine zone, zemljišta, neprijateljevih mogućnosti (uključujući vazдушnu i nuklearnu) i planiranog načina upotrebe.

Odbrana zone je, po mišljenju autora, takva vrsta odbranenog dejstva kod koga je održanje ili zaprečavanje specifičnog rejonu potrebno za duži period vremena. Međutim, u nuklearnim uslovima jedinica može a i ne mora posesti ključne objekte pre napada neprijatelja. U pogledu upotrebe snaga smatra se da će prednji odbranbeni rejon normalno imati preimućstvo u pogledu broja i jačine angažovanih snaga u odnosu na snage koje se ostavljaju u rezervi. Upotrebom rezerve treba da se poveća dubina odbrane, blokira i uništi neprijatelj, eliminišu njegovi prodori, ukoliko se oni i dogode, odnosno da se ojačaju ugroženi rejoni. U vezi sa izvođenjem odbrane autor ističe da će ona biti elastična, da će se jedinice povlačiti pod pritiskom, s tim što pri tome treba normalno očekivati prodore neprijatelja. Dubinom odbrane će se usporavati napad. Vatra i manevar će se primeniti unutar, na bokovima, i u pozadini prodora upotrebom jako pokretnih, malih taktičkih grupa u cilju uništenja napadača. Snage protivnapada mogu sačinjavati one iz rezerve ili iz okvira rejonu odbrane, ili i jedne i druge.

Smatra se da se pri organizovanju odbrane na ovaj način smanjuje opasnost od napada noću ili infiltracije, a napadač se prisiljava da upotrebi jaču borbeno snagu da bi izvršio proboj odbrane nego što bi to bilo potrebno kod ostalih vrsta odbrane. Ova vrsta odbrane može biti uslovljena zadatkom, nametnuta mogućnostima napadača, kada to zemljište i vremenski uslovi diktiraju, ili kada to nalaže relativna pokretljivost protivničkih snaga. S obzirom na svoju osetljivost, ova vrsta odbrane je normalno poželjnija kada se nuklearno oružje upotrebljava u manjim razmerama ili kad se ono uopšte ne upotrebljava. Da bi se smanjila opasnost od upotrebe nuklearnog oružja od strane napadača, treba organizovanju zemljišta pokloniti punu pažnju, i u isto vreme, izbegavati stvaranje opasne osetljivosti na druge oblike napada. Autor je mišljenja da ovo može biti najbolje izvršeno ešeloniranjem jedinica po širini i dubini, kao i primenom pasivnih mera odbrane.

Zadržavajuća odbrana je, prema definiciji koju daje autor članka, takva vrsta odbrane u kojoj održavanje ili zaprečavanje velikog prostora za duži period vremena ne čini osnovni deo zadatka koji se pred odbranu postavlja. U daljem objašnjenju autor tvrdi da ona dozvoljava jedinici da vodi odbranu koristeći zemljište i vatru (nuklearnu i klasičnu) po dubini u cilju zadržavanja snaga koje napadaju. Zadržavajuća odbrana se primenjuje kada je oslonac postavljen prvenstveno na mogućnosti izvođenja manevra vatrom i po dubini, a zemljište treba da omogući da se postigne taktička prednost ili da se snage sačuvaju od uništenja. Kod ove vrste odbrane snage se raspoređuju na prvim položajima, vatra je više decentralizovana, a rezerve se prvenstveno upotrebljavaju za pružanje pomoći u odlepljivanju i izvlačenju jedinica koje su u dodiru, ili za povećanje dubine odbrane. Svaki položaj ima ograničenu dubinu, a dubina operacije se postiže manevrom jedinica ka naizmeničnim rejonima zadržavanja i kroz njih, nastavljanjem zadržavajućeg dejstva između ovih rejonu i upotrebom nuklearne i klasične vatre iz lansiranih sredstava većeg dometa.

Pored ove tri vrste odbrane, autor ističe i mogućnost raznih kombinacija ovih oblika odbrane i to na nivou svih komandi. Kao jedan od primera on navodi mogućnost da na jednom delu fronta bude organizovana odbrana zone, a na drugom ofanzivna odbrana, sa ciljem da se dejstvo neprijatelja kanališe, a zatim da on bude uništen upotrebom rezerve i vatrenih sredstava.

Kao posebno pitanje autor razmatra oblike manevra u odbrani preko kojih branilac treba da održava stalnu inicijativu. U vezi sa važnošću te inicijative u odbrani, autor citira reči generala Vajmana: »U uslovima nuklearne borbe, preuzimanje i držanje inicijative je važnije nego preuzimanje i držanje neke kote«. Zatim on navodi da u odbranbenim operacijama branilac može da preuzme i zadrži inicijativu izborom rejonu za vođenje borbe, prisiljavanjem neprijatelja da reaguje u skladu sa planom odbrane i korišćenjem neprijateljevih slabosti i grešaka. On smatra da nuklearno oružje pretstavlja moćno sredstvo za trenutno menjanje odnosa borbene snage i preuzimanje inicijative. Pored toga, on smatra da je u nuklearnim uslovima razlika između ofanzivnih i defanzivnih dejstava

u mnogim situacijama neznatna, odnosno da češće može dolaziti do organizovanog prelaza iz napada u odbranu. Odbranbena operacija se obično sastoji od manjih ili većih dejstava i angažovanja u borbi. Elementi jedinice mogu braniti neki rejon, izvoditi zadržavajuća dejstva, napadati, vršiti demonstracije ili dejstvovati vatrom, a sve to, razumljivo, kao deo plana odbrane.

Kao oblike manevara u odbrani autor navodi one koji su u osnovi ofanzivne prirode: nasilno izviđanje, ograničena ofanzivna dejstva van odbranbene zone, napada sa ograničenim ciljem i protivnapade, a kao primere oblika manevara koji su u osnovi odbranbene prirode: odbranu zone i zadržavajuću odbranu. Ofanzivni manevar se preduzima u cilju pronalazjenja nuklearnih ciljeva, eksploatacije rezultata postignutih napadom nuklearnim oružjem, uništenja snaga napadača koje su prodrle u rejon odbrane — u vreme i na mestu koje je branilac izabrao, za nanošenje udara napadaču kada se on ne nada, ili u cilju odvajanja sopstvenih snaga koje su u dodiru sa neprijateljem. Kao osnovne karakteristike pojedinih oblika manevara u odbrani autor navodi:

Protivnapad kao odlučujući element odbrane. Zamisao protivnapada i određivanje snaga koje će u njemu učestvovati zavisi od cilja koji može biti lokalni napad radi pomoći ostalim snagama u izvlačenju iz borbe, zbacivanje napadača sa položaja zbog postizanja lokalnih ili važnijih rešenja uništenjem njegovih snaga. Kod primene nuklearnog oružja, a s obzirom na osetljivost jedinica, snage koje učestvuju u protivnapadu biće organizovane u male i pokretne taktičke jedinice koje će, podržane nuklearnim oružjem, dejstvovati polusamostalno unutar, na bokove i u pozadini snaga neprijatelja koje učestvuju u napadu.

Ograničena ofanzivna dejstva van odbranbene zone imaju za cilj uništenje dela snage napadača ili smanjenje njegove borbene moći, dok zauzeće i održanje objekata na zemljištu ne mora biti od važnosti. Ova vrsta operacije može biti primenjena i u cilju eksploatacije vatre nuklearnog oružja, ili prisiljavanja

neprijatelja da stvori pogodan cilj za napad nuklearnim oružjem. Uspešno izvršenje ovog manevara zahteva da snage koje u njemu učestvuju budu veoma pokretne i da im se obezbedi jaka vatrena podrška.

U napadu sa ograničenim ciljem učestvuju samostalne ili polusamostalne taktičke grupe koje imaju za cilj da ovladaju nekim objektom na zemljištu van odbranbene zone. Ova vrsta napada ima za zadatak da onemogući neprijatelju osmatranje sa zemlje i pregled odbranbenog rejona, ili da se ovlada zemljištem koje će omogućiti uspešnije preduzimanje ofanzivnog dejstva, i drugo.

Zadržavajuće dejstvo je odbranbena operacija u kojoj se maksimalno zadržavanje i nanošenje gubitaka napadaču postiže bez odlučujućeg angažovanja. Vatra i manevar snagama se kombinuju da bi se omogućilo nastavljnje odbrane po dubini. Smatra se da se mogućnosti za zadržavajuća dejstva često mogu ukazati u uslovima nuklearnog rata, a ona mogu biti prinudna i blagovremena. Blagovremena se mogu primeniti sa ciljem da se dejstvo napadača kanališe u rejon gde će njegove snage predstavljati pogodan cilj za dejstvo nuklearnim oružjem.

U zaključku članka autor, između ostalog, kaže da doktrina američke KoV ističe ofanzivnu odbranu, čiji je akcent na primeni ofanzivnog manevara, u cilju uništenja snaga neprijatelja. Zatim, da ogromna snaga nuklearnog oružja zahteva reviziju termina koji se upotrebljavaju u cilju objašnjenja odbranbenih manevara. Tako su odbrana zone, ofanzivna odbrana i zadržavajuća odbrana primenjive na svim stepenima upotrebe nuklearnog oružja. Odbanbene operacije normalno su najefikasnije kada se minimalna ograničenja postavljaju pred potčinjene komandante. Nuklearna oružja, po mišljenju autora, dozvoljavaju slobodu u razvoju borbenog poretka u odbrani, obezbeđuju potrebnu snagu za odbranu, stvaraju potrebu za novim, pa čak i osnovnim izmenama taktike, tehnike i samog postrojanja borbenog poretka u odbrani.

General Bofr

SAVREMENO NAORUŽANJE I STRATEGIJA¹⁾

Članak, ustvari, obuhvata predavanje koje je pod gornjim naslovom održao pomoćnik načelnika štaba Vrhovne komande NATO-a, general Bofr, pred slušaocima Koledža odbrane NATO u Parizu.

Razvoj naoružanja posle Drugog svet-skog rata postavio je tako složene i toli-ko važne strategiske probleme da za nji-hovo rešavanje nije dovoljno samo anga-žovanje viših vojnih komandi, već je nu-žno upoznati vrlo širok krug državnih ustanova i organa sa razvojem osnovnih činilaca strategije, napominje autor u u-vodnom delu svog predavanja. Po njego-vom mišljenju savremena definicija stra-tegije bila bi ona koju je dao Klauzevic, ali nešto proširena i glasila bi: Strategija je veština upotrebe sile za ostvarenje ciljeva koje je postavila politika.

Dosadašnji pojam opšte strategije za- hvatao je problem ostvarenja maksimal- ne vojne moći naprezanjem svake zemlje ponaosob i stvaranjem paktova, kao i problem iznalaženja najboljeg načina u- potrebe te moći u vojnim operacijama. Operativna strategija rešavala je pro- bleme kroz razne načine vođenja borbe, uz maksimalno korišćenje taktičkih mo- gućnosti za to doba postojećeg i raspolo- živog oružja.

Atomsko i termonuklearno oružje, iz- vanredni razvoj nauke i angažovanje na- učnih i industriskih snaga za ratne po- trebe doveli su do promena ne samo obi- ma nego i suštine rata, jer su one ne sa- mo vojnog nego i političkog, moralnog i društvenog karaktera.

Polazeći od ovakvog stava autor sma- tra da strategija, ustvari, treba da reši pitanje kako se odbraniti od napadača, odnosno kakve snage za odbranu treba stvarati i kako ih upotrebiti, pa da se ne doživi sopstveno uništenje.

U daljem tekstu autor daje osnovne elemente, po njegovom mišljenju, danas u svetu postojećih strategija: američke strategije zastrašivanja, sovjetske indi- rektne strategije i strategije razoružanja, koju autor stavlja pod znak pitanja. Stra- tegija zastrašivanja ima za cilj, ističe a- tor, da spreči neprijatelja da pribegne

ratu putem takve pretnje koja bi ga od- vratila od rata. Sastavni delovi ove stra- tegije su »snage odmazde« i »snage šti- ta«. Cilj strategije »snaga odmazde« je da ostvari najbolji mogući plan vatre; njeno osnovno oružje je atomsko i ter- monuklearno, a njena oruđa su danas a- vioni i rakete, a sutra to treba da budu sateliti.

Objašnjavajući dalje strategiju odma- zde autor iznosi nekoliko njenih osnovnih problema. Pre svega, vatrena moć od- mazde konstantno se mora povećavati prema napretku i razvoju sredstava e- ventualnog neprijatelja. Vatrena moć mora biti dovoljno jaka kako bi se pla- nirani rezultati ostvarili i pored moguć- nog iznenađenja i mogućnosti da nepri- jatelj počne prvi da deluje, odnosno i pored neprijateljevih snaga za presreta- nje u vazduhu (pav i protivprojektilska odbrana). S druge strane, snage odmazde uključuju i razvoj snaga za presretanje neprijateljevih sredstava, jer se od snaga odmazde zahteva da prežive neprijatelj-jev početni udar kako bi mogle da ostvare svoj zadatak. Autor zatim razmatra slu- čaj da neprijatelj prvi otpočne atomski udar — iznenadni napad poznat pod na- zivom »Perl Harbur«. U takvom slučaju onaj koji bude delovovao kao drugi mo-ći će da deluje samo onim snagama i sredstvima koji su preživeli prvi udar, pri čemu će još morati da računa i sa neprijatelj-jevim presretačkim snagama. U postavljenoj jednačini za izračunavanje ovih snaga, koje on naziva »sekundarne snage odmazde«, moraju se još uzeti u obzir i: izvestan koeficijent efikasnosti gađanja, nedostaci sistema za navođenje, rastresiti raspored neprijatelja i drugi elementi. Autor dalje pretpostavlja mo- gućnost da bi neprijatelj mogao preživeti ovaj udar »sekundarnih snaga odmazde« i onda upotrebiti »trećestepene snage od- mazde«.

Autor smatra da ovakva razmatranja, odnosno stavovi vode beskrajnom razvo- ju kako snaga za odmazdu tako i snaga za presretanje, da se taj razvoj danas nalazi na vrlo visokom stepenu, ali da još pretpostoji niz problema koji čekaju hitno rešenje, naročito u sistemu presre- tanja. On je mišljenja da to dovodi do besomučne trke u razvoju naoružanja, do

¹⁾ Les armements modernes et la stratégie, par le général Baufre, *Revue militaire générale*, Francuska, jun 1960.

vrlo teških problema za pojedine zemlje, za međunarodne odnose, ali to samo konstatuje kao činjenicu i ne nalazi drugo rešenje osim toga da suština vojne veštine nije više u izvršenju zadataka, nego u pripremi sredstava za njihovo izvršenje. Ovo svoje rešenje autor objašnjava sledećim: trka u naoružanju je rat tehnike, a njegova strategija naziva se »logistička« ili »genetička«, i sastoji se u veštini da se sopstvenim manevrom neprijateljski planovi razvoja naoružanja dovedu u čorsokak; on navodi primer da su saveznici u Drugom svetskom ratu svojim bombardovanjem Nemačke primorali Hitlera da razvija protivvazдушnu odbranu i lovačku avijaciju, čime su ga odvratili od namere i onemogućili da razvija bombardersku avijaciju, odnosno primorali ga da ograniči razvoj tenkova; on u prilog svojih tvrdjenja navodi Ruzveltovu odluku od 1942 godine da se otpočne sa istraživanjima u atomskom naoružanju, Trumanovu odluku od 1949 godine da se otpočne sa termonuklearnim istraživanjima, kao i slučaj 1955 godine kada je, kako on tvrdi, vazдушna opasnost od strane SSSR primorala SAD da uspostave svoje linije vazdušnog obezbeđenja pomoću osmatračkih radara, usled čega su morale da smanje budžet za razvoj satelita. Na kraju odeljka o strategiji odmazde autor smatra da je osnovni strategijski problem danas u tome kuda treba usmeriti glavne snage daljeg razvoja, tj. izvršiti izbor između presretačkih snaga i ukopavanja, između satelita i pokretnih interkontinentalnih projektila. aviona sa vertikalnim i onih sa kratkim polletanjem, atomskih podmornica i protivpodmorničkih sredstava.

Drugi sastavni deo strategije zastašivanja, prema mišljenju autora, sačinjavaju »snage štita«. Težnja ka »atomskoj ravnoteži« izaziva stanje stalne nestabilnosti, a s obzirom na mogućnost međusobnih atomskih udara raznih razmera i efikasnosti, posedovanje samo snaga odmazde ne pretstavlja apsolutnu meru zastrašivanja. Otuda je njol trebalo dopuniti strategijom »štita«, koja ima za cilj da spreči neprijatelja da preduzme bilo kakav napad na taj način što se organizuje odbrana granica koja će biti u stanju da zaustavi i slomi eventualnu agresiju. Autor postavlja stvar tako da je uloga štita sekundarna ukoliko uzajamni atomski udari budu u svetskim razmerama, tj. vanrednog obima, ali da u druga dva

slučaja, naime ako uzajamni atomski udari budu upućeni samo na pozadinu ili budu ograničenih, manjih razmera, tada štiti ima ili samo odbranbenu malopokretnu ulogu ili je moguće ostvariti koncepciju pokretne odbrane.

Pri razmatranju uloge štita autor uzima nekoliko pretpostavki. U pogledu upotrebe vazduhoplovnih snaga moguće je, prvo, da uzajamni atomski udari omoguću jednoj od strana prevlast u vazduhu tako da je samo ona u stanju da preduzme ofanzivu, drugo, da atomski udari izazovu jako obostrano iscrpljivanje, pri čemu bi vazduh ostao slobodan i kopnenim snagama ostavljena potpuna sloboda operacija, i treće, da atomske udare prežive samo avioni za svako zemljište, pa bi jedna od strana, bez obzira na slabe tehničke prednosti ove avijacije, imala prevlast u vazduhu.

Kod razmatranja upotrebe kopnenih snaga autor navodi nekoliko raznih mišljenja, pa se zaustavlja na konstataciji da su oba velika bloka zaključila da će rat biti pokretan, bilo da se pri napadnim operacijama ostvare duboki, brzi prodori sa ciljem da se zaštita od atomskih udara postigne samim tim što će snage obeju strana biti izmešane: bilo da se u odbranbenim operacijama organizuje duboka odbrana na širokom frontu, duž pokretnih linija odbrane, kao i izvođenjem lokalnih protivnapada uz upotrebu taktičkih atomskih sredstava. Zbog toga autor čvrsto zastupa pokretnu koncepciju, jer ukoliko bi rat i poprimio oblik statičnih operacija, armija pripremljena za pokretni rat bi mogla vrlo brzo da im se prilagodi, a u obrnutom slučaju je to sasvim nemoguće.

U daljem izlaganju autor tvrdi da se snage štita moraju sastojati od stalnih snaga, jer bi bez njih uspeh mobilizacije bio problematičan; osim toga, on stoji na stanovištu da te stalne snage moraju biti organizovane na potpuno savremeni način, pri čemu osnovnu snagu treba da pretstavlja taktičko atomsko naoružanje, s obzirom da pod uslovima obostranog posedovanja atomskog naoružanja nije moguće postaviti štiti u klasični borbeni poredak, a širina ratišta i neophodna rastresitost nužno zahtevaju taktičko atomsko oružje.

Na kraju poglavlja o strategiji zastrašivanja autor zaključuje da ona nema za cilj rat, nego sprečavanje rata ostvarenjem sile, da rat zastrašivanja ne bi smeo

da se odigra i da treba stalno nastojati da se on izbegne. No, ovaj zaključak autora se ne slaže sa njegovim prethodnim izlaganjima, a naročito ne sa stavovima iznetim u poglavlju pod naslovom strategija razoružanja, u kome opšte i kontrolisano razoružanje ocenjuje isključivo kao propagandni potez, plan Rapackog i slične o dezatomiziranim zonama kao stvar politike, a internacionalnu vojnu

organizaciju kao stvar daleke perspektive.

Sovjetsku strategiju autor naziva indirektnom i razmatra je kroz dve forme: revolucionarnog i ograničenog rata. Razmatranja u ovom odeljku su, uglavnom, propagandno-političkog karaktera, i sa vojnog stanovišta nemaju značaja.

S. O.

Major **Frederik Kraus**

VAZDUŠNODESANTNE OPERACIJE — POKRETLJIVOST U NUKLEARNO DOBA¹⁾

U prvom delu članka autor govori o značaju vatrene moći i pokretljivosti i njihovom međusobnom odnosu. U vezi s tim, on ističe da pokretljivost nije išla ukorak sa snažnim porastom vatrene moći već je znatno izostala iza nje. Stoga se, po njegovom mišljenju, pred odgovorne vojne krugove u SAD postavlja kao zadatak oformljene nove koncepcije u cilju stvaranja vrlo pokretne KoV koja bi bila sposobna da u punoj meri uključiti, upotrebi i iskoristi dejstvo nuklearne vatre. Autor posebno smatra da rezultati postignuti na usavršavanju raznih vazdušnih sredstava nude velike mogućnosti u pogledu povećanja pokretljivosti američke KoV. On se zatim osvrće na razvoj vazdušnodesantnih koncepcija i, govoreći o strategiskim operacijama, ukazuje na činjenicu da postoji tendencija da se pri razmatranju vazdušnodesantnih operacija misli gotovo uvek i samo na taktičke operacije po uzoru na one iz Drugog svetskog rata. Ne osporavajući značaj taktičkih vazdušnodesantnih operacija i njihovu važnost u okviru doktrine KoV, autor podvlači da se KoV ne ograničava samo na njih, već uključuje i primenu strategiskih vazdušnodesantnih operacija.

Dotičući se važnosti vazdušnodesantnih jedinica u eventualnom ograničenom ratu, autor ističe da bi bilo vrlo naivno

pretpostaviti da oružane snage SAD neće biti uključene u njega i druge zategnute situacije hladnog rata. U tom cilju je u okviru američke KoV i organizovan strategijski korpus KoV, čiji su elementi u stalnoj pripravnosti²⁾.

Autor smatra da je u slučaju opšteg rata strategijski vazdušni transport isto tako važan. S obzirom na to da u bliskoj budućnosti interkontinentalni balistički projektili, čije su baze zasada u SAD, treba da zamenе avione sa posadom koji se sada nalaze u prekomorskim bazama, to postoje u SAD oni koji smatraju da će strategijski vazdušni transport moći biti smanjen jer će tada postojati i manje zahteva u pogledu prekomorske podrške. Odgovarajući na ovakva mišljenja, autor članka smatra da ako se želi postizanje brze pobede u opštem ratu, onda rezultate strategiskih napada, izvršenih od strane oružanih snaga SAD, bilo raketama ili avionima sa posadom, moraju iskoristiti kopnene snage.

Na kraju opšteg razmatranja o pokretljivosti američke KoV autor ističe, kao poseban problem, nedostatak dovoljnog broja transportnih aviona podesnih za taktičke operacije. Sadašnja organizacija taktičkih transportnih aviona u SAD i njihova prvenstvena namena za podršku snabdevanja očigledno dokazuju da će potrebe KoV za taktičkom vazdušnom pokretljivošću ostati, bar zasada, u drugom planu.

¹⁾ Airborne operations — Mobility for the Nuclear Age, by Major Frederick C. Krause, *Military Review*, SAD, novembar 1959.

Ovaj članak je u skladu sa tekućom nastavom pri komandno-generalštabnoj školi KoV SAD. — Prim. redakcije *Military Review*.

²⁾ Pored ostalih elemenata, u sastavu ovog korpusa nalaze se i dve vazdušnodesantne i jedna pešadiska divizija (Prim. J. Man.).

U daljem izlaganju autor se zadržava na pitanjima konkretne upotrebe vazdušnodesantnih jedinica. Vazdušnodesantne snage i vazdušnodesantne operacije, po njegovom mišljenju, u znatnom stepenu povećavaju pokretljivost i manevarsku sposobnost koje su potrebne da dopune povećanu vatrenu moć na savremenom bojištu. Vazdušnodesantni napad omogućuje koncentraciju snage i udar u vreme kada se i na mestu gde se taj napad ne očekuje. Na taj način vazdušnodesantna dejstva obezbeđuju komandantu odlučujuće, elastično sredstvo za povećanje dubine borbenih dejstava i uspostavljanje prevlasti na nuklearnom bojištu. Za korisnu upotrebu vazdušnodesantnih jedinica na njemu moraju postojati izvesni uslovi. Prvi je da neprijateljeve nuklearne mogućnosti budu smanjene do tog stepena da on više ne bude u mogućnosti da prouzrokuje nepoželjne gubitke vazdušnodesantnih snaga. Zatim, mogućnost upotrebe nuklearnog oružja od strane neprijatelja mora biti manje verovatna da bi se smanjio rizik u odnosu na zadatak. Da bi se ovo postiglo moraju se, po mišljenju autora, upotrebiti sva raspoloživa sredstva kako bi se uništio i učutkao nuklearni lansirni sistem neprijatelja i na taj način smanjile njegove mogućnosti za napad na vazdušnodesantne snage. Pored toga, mora postojati dovoljna prevlast u vazduhu kako bi se učutkala sredstva neprijateljeve protivvazdušne odbrane i na taj način omogućili transport, iskrcavanje i održavanje vazdušnodesantnih snaga u rejonu cilja. Ovakav postupak bi otklonio nepoželjne gubitke, odnosno omogućio bi održavanje vazdušnih linija snabdevanja.

Problem prevlasti u vazduhu i učutkivanja neprijateljeve protivvazdušne odbrane postoji, ali po mišljenju autora nije nerešiv. Pored ostalog, povećanje same zone operacija pojedinih armija ukazuje na to da će postojati mnogi pravci koji će vazdušnodesantne snage moći da koriste. On smatra da je masiranjem sopstvene protivvazdušne odbrane i ofanzivnih sredstava, odnosno postizanjem iznenađenja, potpuno moguće izvođenje vazdušnodesantnih operacija malih razmera čak i kada neprijatelj ima opštu prevlast u vazduhu.

Vazdušnodesantne operacije poseduju izvesne karakteristike, odnosno razlike u odnosu na ostale i njih komandant mora da potpuno poznaje kako bi izvukao maksimalnu korist iz njihove primene. Vaz-

dušnodesantne snage poseduju veliku slobodu u pogledu izbora rejona u koji mogu biti uvedene. Njihov pokret nije ograničen geografskim barijerama ili velikim šumama, snegom ili jako raskvašenim zemljištem, i one lako mogu zaobići neprijateljev otpor ili utvrđene rejone. U vezi sa slobodom izbora njihovog rejona uvođenja, vazdušnodesantne snage biće normalno iskrcane na samim ciljevima ili u njihovoj blizini, kako bi se olakšalo taktičko iznenađenje. Korišćenjem iznenađenja, pokretljivosti i pažljivim izborom ciljeva, vazdušnodesantne snage imaju normalno veće snage u rejonu upotrebe i biće relativno jače od neprijateljevih za vreme i posle perioda iskrcavanja.

Vazdušnodesantne operacije se dele uglavnom na dve vrste: kratkotrajne i dugotrajne. Govoreći o specifičnostima jednih i drugih, autor iznosi da kratkotrajne operacije normalno izvodi vazdušnodesantna jedinica koja se, van organskog sastava divizije, minimalno ojačava; kod nje ne dolazi do kasnijeg dotura (u većim količinama) sredstava snabdevanja na desantnoj prostoriji, već se borba vodi korišćenjem sredstava snabdevanja koja su jedinice ponele sa sobom ili sa minimumom kasnije doturenih sredstava. Vazdušnodesantne operacije koje traju duži vremenski period zahtevaju da vazdušnodesantne snage budu ojačane borbenim jedinicama, kao i jedinicama borbene i pozadinske podrške van organskog sastava divizije. Snage upotrebljene u ovoj vrsti operacija obično se uvode u neprekidna dejstva. Ove operacije uključuju i znatno pothranjivanje jedinicama, doturom i opremom. Kao primer za prvu vrstu operacija autor navodi vazdušnodesantnu diverziju, dok će operacija većih razmera, koja se izvodi duboko u pozadini neprijatelja, normalno pripadati operacijama dužeg trajanja.

Po mišljenju autora plan vazdušnodesantne operacije mora biti sasvim detaljno razrađen. Obaveštajno planiranje počinje takoreći odmah po dobijenom zadatku i nastavlja se u cilju dobijanja dopunskih obaveštenja, neophodnih za izvođenje operacije. Upočetku je planiranje strogo centralizovano. Vremenski uslovi su od velike važnosti. Analiza zemljišta se vrši detaljno, sa naglaskom na pogodnosti koje ono pruža za upotrebu transportnih aviona i rasporedu odgovarajućih zona spuštanja i sletanja. Pošto je iznenađenje od velike važnosti za u-

speh u izvršenju zadatka, odgovarajuće protivobaveštajne mere i planovi obmane se razrađuju u toku svih faza operacije kako bi se sprečilo da neprijatelj dođe do podataka.

Pošto se završe potrebne pripreme pristupa se izvođenju operacije. Vazdušnodesantne operacije, po mišljenju autora, normalno počinju fazom napada koja se sastoji iz iskrcavanja i ovladavanja početnim objektima na vazdušnodesantnoj osnovici. Posle toga jedinice mogu nastaviti ofanzivna dejstva, mogu biti angažovane u cilju eksploatacije početnog uspeha, konsolidovanja objekata i odbrani vazdušnodesantne osnovice, mogu učestvovati u izvođenju daljih vazdušnodesantnih operacija ili povučene u cilju angažovanja u sledećim vazdušnodesantnim operacijama.

Po autorovom mišljenju faza ofanzivnog dejstva normalno počinje posle ojačanja snaga na vazdušnodesantnoj osnovici. Međutim, ograničena ofanzivna dejstva mogu se izvoditi istovremeno sa konsolidovanjem te osnovice u cilju ovladavanja drugim objektima koji olakšavaju njenu odbranu ili pružaju povoljne uslove za buduće operacije. Do smene, povlačenja ili oslobođenja od učesća u narednim operacijama dolazi tek posle izvršenja osnovnog zadatka, posle spajanja sa kopnenim delovima, ili kada to situacija zahteva.

U pogledu karakteristika napada autor, pored ostalog, napominje da će normalno snage koje učestvuju u napadu biti iskrcane kombinovanim dejstvom padobranskog desanta i sletanjem aviona u rejon cilja. Napadna dejstva samo jedinica iskrcanim sletanjem aviona mogu se izvoditi kada je neprijatelj uništen nuklearnim oružjem ili je na neki drugi način onemogućen da nanese nepoželjne gubitke. Isto tako napad može biti izvršen korišćenjem samo padobranskih jedinica. U pogledu početnog napada autor podvlači važnost i potrebu koordiniranog dejstva malih jedinica u cilju brzog ovladavanja početnim objektima. Sa napredovanjem napada dolazi i do spuštanja većeg broja jedinica na vazdušnodesantnu osnovicu. Te se jedinice mogu iskrcati na prostoriju koja je obezbeđena ili na kojoj je izvidanjem utvrđeno da nema neprijateljevih snaga. Pošto zauzmu početne objekte jedinice zauzimaju i organizuju i ostale objekte koji eventualno mogu da olakšaju izvođenje budućih operacija.

S obzirom da se u ovom članku iznosi nova doktrina u pogledu primene vazdušnodesantnih operacija, to autor ističe da se današnja koncepcija organizacije vazdušnodesantne osnovice korenito razlikuje od one koja je važila pre desetak godina. Po njegovom mišljenju vazdušnodesantna osnovica se više ne zamišlja kao čvrst, fiksiran i unapred određen rejon. Naprotiv, s obzirom na borbenu snagu koja stoji na raspolaganju vazdušnodesantnoj jedinici, osnovica je gipka i elastična i može ustvari da se pomera u cilju ovladavanja novim rejonima ili napuštanja rejona koji više nisu potrebni. Stepenu kome će vazdušnodesantna osnovica biti posednuta i organizovana za odbranu uslovljen je uglavnom zadatkom, mogućnostima neprijatelja i karakteristikama koje zemljište nudi za odbranu. U toku izvršenja samog zadatka, raketna i vazduhoplovna podrška treba da unište ili zadrže ojačanja neprijatelja koja teže da se približe vazdušnodesantnoj osnovici. U tom pogledu planiranje mora da obuhvati pripremu neposredne vazdušne podrške koja će biti ostvarena na zahtev vazdušnodesantnih snaga koje vrše napad. Izviđačka vazduhoplovna podrška se primenjuje u cilju sprečavanja, odnosno izveštavanja o pokretima neprijatelja koji mogu imati uticaja na dejstvo snaga na vazdušnodesantnoj osnovici.

Dalja ofanzivna dejstva (u okviru određenog rejona i u cilju izvršenja određenog zadatka) nastavljaju se po planu tek pošto vazdušnodesantna jedinica konsoliduje početni objekt. Ona se izvode primenom taktike i postupaka koji su svojstveni ostalim borbenim dejstvima na zemlji. Vazdušnodesantne divizije, međutim, ne raspolazu sa dovoljno artiljerije, oklopnog transporta i službi podrške, te ih zbog toga, po mišljenju autora, kada se upotrebljavaju za neprekidne operacije treba ojačavati, odnosno pridavati im odgovarajuća sredstva tako da njihove mogućnosti budu izjednačene sa mogućnostima pešadijske divizije. Ostale vazdušnodesantne operacije na vazdušnodesantnoj osnovici mogu se izvoditi prebacivanjem neophodnih predmeta opreme i ponovnim osposobljavanjem — u potrebnoj meri — vazdušnodesantnih snaga. Kada se predviđa spajanje sa kopnenim delovima, tada osnovnu stvar pretstavlja detaljna koordinacija koja treba da počne još u početnoj fazi planiranja, a samo spajanje treba što pre izvršiti.

Razmatrajući primenu odbranbenih dejstava, autor iznosi da se snage normalno raspoređuju za odbranu ključnog zemljišta u okviru vazdušnodesantne osnovice, i to rastresito raspoređene u cilju svodenja efekata neprijateljevog nuklearnog napada na minimum. Kada uslovi nalažu da se pređe u odbranu, ona se izvodi što agresivnije u slično ostalim odbranbenim dejstvima, izuzev što je u ovom slučaju rezerva slaba. Međutim, rezerva se može ojačati snagama izvučenim iz manje ugroženih rejonu. U pogledu organizovanja odbrane autor navodi da se odbranbeni položaji organizuju tako da zatvore glavne pravce podilaženja. Isto tako oni pravci koji se neće koristiti za sledeće operacije mogu se blokirati atomskim minama. Pomoćni pravci i prostori između odbranbenih položaja zatvaraju se nuklearnom, hemiskom, biološkom i drugim vatrama, malim kopnenim i vazdušnim borbenim odredima, protivtenkovskim oruđima, a zaprečavaju se raznim preprekama.

Rezerve se drže na centralnim položajima i spremne su za izvršenje dodeljenog zadatka. Njihova dubina, udaljenost i vreme potrebno za njihovo protivdejstvo mogu se produžiti ili smanjiti upotrebom armiskog transporta ili transportnih aviona.

Prilikom izvršenja zadatka vazdušnodesantnih jedinica poseban problem predstavlja opasnost od dejstva oklopnih jedinica neprijatelja. U vezi s tim autor ukazuje na to da su razvoj protivtenkovskih vođenih projektila i poboljšanje organskog vatrene sistema u velikoj meri povećali protivtenkovske sposobnosti vazdušnodesantnih snaga i u velikom stepenu nadoknadili njihov nedostatak u oklopnim jedinicama. Međutim, odbrana od oklopnih jedinica neprijatelja zahteva specijalne mere kod vazdušnodesantnih operacija. Ako neprijatelj raspolaze velikim brojem oklopnih jedinica, neophodno je ovoj njegovoj prednosti suprotstaviti vazdušne i raketne napade, koristiti zemljište koje ograničava upotrebu tenkova i koncentrisati protivtenkovska sredstva duž verovatnih pravaca podilaženja. Organska nuklearna oružja, protivtenkovski sistem, atomske mine i vatrena podrška vazduh — zemlja olakšavaju uništenje neprijateljevih oklopnih snaga koje napadaju.

Protivvazdušnodesantne operacije se razmatraju kao posebno pitanje o kome

treba voditi računa. Prilikom razmatranja vazdušnodesantnih operacija i upotrebe vazdušnodesantnih snaga uvek je preporučljivo, po mišljenju autora, razmotriti neprijateljeve mogućnosti u ovom pogledu. Imajući u vidu pažnju koju se poklanja vazdušnodesantnim snagama u pojedinim armijama u svetu, on ističe da će se bilo koji budući sukob voditi u senci mogućnosti neprijateljevih vazdušnodesantnih operacija, te s obzirom na veliku zonu koju poseda današnja armija i mogućnost vazdušnodesantnog napada od strane neprijatelja to predstavlja ozbiljan problem i stvarnu opasnost po sopstvene snage. Svakako je nemoguće, tvrdi autor, držati dovoljno borbenih jedinica u pozadinskom rejonu koje bi bile angažovane u slučaju većih vazdušnodesantnih napada neprijatelja. Međutim, sopstvene vazdušnodesantne jedinice, koristeći avione iz sastava armijske avijacije, mogu se brzo poslati da unište ili zadrže napade neprijateljevih vazdušnodesantnih snaga. Autor je mišljenja da se protivvazdušnodesantne snage upućuju onda kada sopstvene snage postignu lokalnu prevlast u vazduhu, u toku noći, ili za vreme lošijeg vremena. Prednost ove vrste operacija sastoji se u tome što se upotrebom vazdušnodesantnih jedinica eliminišu neprijateljeve vazdušnodesantne snage za najkraće moguće vreme i na taj način ona se može primeniti i u rejonima gde nedostaje pogodan suvozemni transport.

Autor smatra da izvođenje vazdušnodesantnih diverzija predstavlja rastresiti i fluidan način ratovanja koji je sasvim verovatan i koji pruža mnoge mogućnosti u budućim ratovima. Ove diverzije mogu biti ili strategiske ili taktičke prirode, a snage koje u njima učestvuju mogu biti upotrebljene da unište, neutrališu, zarobe ili uznemire snage neprijatelja, instalacije, uređaje i štabove. Diverzije se gotovo uvek karakterišu povlačenjem, a vazdušnodesantne jedinice koje učestvuju u diverziji mogu biti povučene vazdušnim, vodenim ili kopnenim sredstvima, ili kombinacijom ova tri načina. Vazdušnodesantne diverzije su slične onima na kopnu, stim što snage koje u njima učestvuju koriste vazdušni transport za prebacivanje u rejon cilja.

Kao posebnu grupu zadataka koje vazdušnodesantne snage mogu izvršavati autor navodi one koji u sebi sadrže mnoge karakteristike gerilskih dejstava. U ovim dejstvima elementi jedinice, u vidu

malih grupa, operišu na velikoj prostori i izvršavaju zadatke kao što su rušenje mostova i puteva, presecanje železničkih linija, uništenje uređaja za vezu i skladišta, neutralisanje protivavionskih, raketnih i elektronskih uređaja i stvaranje prepreka svih vrsta u cilju sprečavanja neprijateljevog pokreta. Rejoni dejstva se određuju svakom elementu jedinice, a angažovanim snagama u okviru svakog rejona daju se samo načelni zadaci, tj. osnovni zadaci koje treba izvršiti, ali se pritom ne daje način njihovog izvršenja. Ova vrsta dejstva normalno se izvodi u skladu sa većim ofanzivnim operacijama sopstvenih snaga. U zavisnosti od opšteg zahteva, ova operacija može trajati kraće ili duže vreme.

Pored angažovanja vazdušnodesantne jedinice u cilju ovladavanja vazdušnodesantnom prostorijom u celini, autor iznosi mogućnost da se jedna jedinica angažuje u cilju istovremenog ovladavanja sa nekoliko odvojenih prostoriya ili brzog osvajanja jedne za drugom. Takvi objekti su često tako udaljeni jedni od drugih da se ustvari nalaze van mogućnosti uzajamne podrške. Posle nailaska sopstvenih kopnenih delova, vazdušnodesantne jedinice se prebacuju i ovladavaju drugim važnim rejonom. Smatra se da takve operacije onemogućuju neprijatelju sre-

divanje i održavaju silinu napada sopstvenih snaga.

U zaključku autor iznosi da je vekovima uspeh u borbi postizavan tačnom usklađenošću odnosa između vatrene moći i pokretljivosti. Vazdušnodesantne snage i vazdušnodesantne operacije obezbeđuju onaj stepen pokretljivosti i manevarske sposobnosti koji treba da dopuni povećanu vatrenu moć na savremenom bojištu. On postavlja pitanje da li se u opštem ratu može preduzeti bilo koja važnija i veća kopnena operacija za vreme početne izmene udaraca nuklearnim oružjem. Vazdušnodesantne operacije se u ovom pogledu ne razlikuju od ostalih kopnenih operacija. Međutim, pošto dolaze posle početne izmene udaraca nuklearnim oružjem, vazdušnodesantne operacije obezbeđuju važno sredstvo kojim kopnene jedinice mogu eksploatirati efekte dejstva sopstvenih nuklearnih napada. Vazdušnodesantne snage, ističe autor, kada su obezbeđene odgovarajućim vazdušnim transportom, mogu odigrati vrlo važnu ulogu u ograničenim ratovima jer se mogućnosti njihovog prebacivanja računaju u časovima, nasuprot pomorskim snagama čije se mogućnosti računaju u danima.

J. Man.

FRANCUSKA I ZAPADNONEMAČKA DIVIZIJA TIPA 1959¹⁾

O novoj francuskoj i zapadnonemačkoj diviziji tipa 1959 objavljeno je dosada u inostranoj vojnoj literaturi već dosta članaka i kritičkih osvrti, te se na osnovu toga može dobiti njihova približna slika.

Francuska divizija. — Detaljniji podaci o novoj francuskoj diviziji — «divi-

¹⁾ Divisions françaises 1959, par le général d'armée Marcel Carpentier, *Revue Militaire Générale* (NATO), maj 1960; En écoutant M. Strauss, *Revue Militaire Générale*, februar 1959; La division française 1959, par le Colonel E. J. Baude, *Revue de défense nationale*, februar 1960 (Francuska); L'Armée Fédérale Allemande, par le Colonel E. J. Baude, *Revue de défense nationale*, jun 1960 (Francuska); Les effectifs de l'armée allemande, *Revue Militaire d'information*, maj 1960 (Francuska).

zija 1959» — prviput su zvanično objavljeni u februaru ove godine. U tom komineku se ističe da nova divizija predstavlja »treću fazu« evolucije započete po završetku Drugog svetskog rata; prve dve faze predstavljale su brza mehanizovana divizija (*division mécanique rapide*) i divizija petorne formacije (*division pentomique*). Struktura nove francuske divizije odražava, ustvari, neke tendencije zapadnih zemalja i prilagođena je zahtevima za izvođenje borbenih dejstava na evropskom ratištu. Ona se sastoji od brigada koje, sudeći po njihovoj samostalnosti u logističkom pogledu, predstavljaju najmanju francusku višu taktičku i operativnu jedinicu. Brigada broji od 4.200 do 5.000 ljudi i osposobljena je, korišćenjem samo svojih organskih sredstava, da se izvesno vreme i samostalno bori.

Brigade su dvojakog tipa: ili pretežno pešadijske ili oklopne (srednji tenkovi). Oba tipa imaju u svom sastavu: oklopnu pešadiju na oklopnim transporterima, izviđačke jedinice, artiljeriju i inženjeriju, jedinice za snabdevanje i protivoklopne jedinice (njih imaju sve jedinice bez obzira na svoju veličinu).

Nova divizija je najmanja jedinica koja raspolaže atomskim naoružanjem. Njene osnovne odlike su, po mišljenju gotovo svih ovih pisaca, udarna moć, elastičnost i pokretljivost. Pošto je prilagođena uslovima atomskog ratovanja, ona se i posle izvršenog atomskog udara od strane neprijatelja može brzo i efikasno upotrebiti.

Ovako povoljna ocena o novoj diviziji data je u zvaničnom kominikeu. Međutim, na račun glomaznosti nove divizije upućene su već izvesne kritike. Tako, na primer, u časopisu NATO-a *Revue militaire générale*, od februara 1959, razmatra se organizacija standardne nemačke divizije. Ova se sastoji od dve pretežno pešadijske i jedne pretežno oklopne brigade, dakle, kao i nova francuska divizija, ali njeno brojno stanje iznosi 13.000 ljudi, što je za oko 6.000 ljudi manje nego kod nove francuske.

U istom časopisu za maj 1960 upućena je nova kritika na račun glomaznosti nove francuske divizije. Tako pisac članka postavlja pitanje da li se zaista radi o manje glomaznoj formaciji, kao što se to ističe u zvaničnom saopštenju. Po njegovom mišljenju to nije slučaj, jer njeno brojno stanje iznosi 19.200 ljudi, a brojno stanje francuske divizije petorne formacije nije bilo veće od 13.000 ljudi.

Sastav nove francuske divizije dat je u pregledu. Ako se uporede efektivni francuskih i nemačkih brigada, onda se može uočiti sledeća razlika: nemačka pešadijska brigada broji 3.600 vojnika, a francuska 5.000; nemačka oklopna brigada — 2.800 vojnika, a francuska 4.200.

Imajući u vidu njenu trojnu podelu, pisac ovog članka smatra da bi nova francuska divizija morala biti samo za nekoliko stotina vojnika jača od nemačke. Međutim, ona broji gotovo 20.000 vojnika.

Na postavljeno pitanje da li je nova divizija u stanju da izvodi borbena dejstva i u uslovima upotrebe atomskog oružja, pisac članka daje negativan odgovor, ističući pritom da je ona isuviše glomazna i stoga nedovoljno pokretljiva. On

smatra da svaka divizija u savremenim uslovima mora biti osposobljena za život i borbu u široj zoni koja bi se sastojala iz tri manje: zone baze, zone borbenih dejstava i zone kretanja. Divizija bi namizmenično koristila dve zone borbenih dejstava. Na jednoj bi se odvijala dejstva pešadije, koja su po mišljenju pisca manje-više statična, a na drugoj dejstva oklopnih jedinica, koja se brže odvijaju.

U službenom kominikeu se ističe da se nova francuska divizija principijelno sastoji od tri brigade, što znači da se ona može ojačati sa još jednom ili dve brigade. Po mišljenju pisca takva mogućnost postoji kod nemačke divizije: njeno brojno stanje je relativno malo, 13.000 ljudi, i ako bi joj se još i dodala jedna ili dve brigade, jačine 3.600 ili 2.800 vojnika, zavisno od toga da li su u pitanju pešadijske ili oklopne, ona ipak ne bi bila glomazna. Međutim, ako se novoj francuskoj diviziji doda jedna ili dve brigade, njeno brojno stanje iznosilo bi 25.000 do 30.000 ljudi, što je svakako mnogo.

U jednom od navedenih članaka se ističe da su sistem »brigadne grupe« usvojili i Nemci i Francuzi, kao i Britanci. Sve se ove zemlje slažu da brigada treba da bude najmanja jedinica u okviru viših taktičkih i operativnih jedinica, koja bi imala u svom organskom sastavu sve rodove i službe, tj. da brigada bude polusamostalna u logističkom pogledu, što bi joj omogućilo da se izvesno vreme samostalno bori, a da divizija bude najniži eselon kod koga će se vešto kombinovati vatra atomskih sredstava sa pokretom. Stoga se i svaka francuska brigada nezavisno od toga da li je pretežno pešadijska ili oklopna, sastoji od pešadije, tenkova, artiljerije, inženjerije i bataljona službe. Što se tiče tenkova, pretežno oklopna brigada raspolaže srednjim tenkovima, a pretežno pešadijska lakim, odnosno lovcima tenkova AMX (ustvari, to su opet tenkovi samo što im je oklop slab).

Takav sastav brigade — od pešadije i tenkova — opravdan je, po mišljenju pisca, i neminovan u savremenim uslovima. On je našao opravdanja još u Drugom svetskom ratu kada se iz iskustva pokazala neophodnost da pešadija podržava tenkove i obratno. Pošto divizije tada nisu bile takvog — kombinovanog sastava, to je često bilo potrebno cepati pešadijske, odnosno oklopne divizije, kako bi se angažovanim jedinicama ukazala

SASTAV NOVE FRANCUSKE DIVIZIJE 1959

Francuska divizija 1959	Diviziski delovi	Pešadiska mehanizovana brigada	Oklopna brigada
Komanda sa sredstvima za vezu	— štab — zaštitna četa — četa vojne policije — bataljon za vezu	— štab — laka četa za vezu	— slično pešadijskoj brigadi
Laka avijacija	— grupa od 40 aparata		
Izviđačke jedinice	— puk	— reflektorska četa na džipovima	— reflektorska četa na džipovima
Pešadija		— puk od dva motorizovana bataljona (po tri čete) — mehanizovani bataljon od tri čete	— mehanizovani bataljon
Tenkovi		— puk lovaca tenkova od tri čete (laki tenkovi AMX) — četa lakih tenkova AMX naružanih dirigovanim projektilima SS-11	— dva puka srednjih tenkova od po tri čete — četa lakih tenkova AMX naružanih dirigovanim projektilima SS-11
Artiljerija	— mešoviti puk — divizion projektila <i>Honest John</i> sa dve rampe za lansiranje — divizion projektila <i>Lacrosse</i> sa četiri rampe za lansiranje — dva divizona 155 mm, od po dve baterije	— puk od dva divizona (po dve baterije, u svakoj po 4 oruđa 105 mm AMX)	— puk od dva divizona (po dve baterije, u svakoj po 4 oruđa 105 mm na AMX)
Raketni minobacači	— divizion od tri baterije		
Inženjerija	— bataljon	— četa	— četa
Službe	— bataljon	— bataljon	— bataljon
Ukupno	— oko 5000	— oko 5000; za dve brigade 10.000	— oko 410
Ukupno za celu diviziju		19.200	

pešadiska odnosno tenkovska podrška. Formiranjem sada jedinica ovakvog sastava, međutim, otpada potreba za tim cepanjem.

*

Usvajajući formaciju svoje standardne divizije (divizija 1959), Nemci su istakli da su napustili tip oklopne divizije. Pošto se u službenom kominikeu ističe da je to isto učinjeno i u Francuskoj, to se pisac detaljnije zadržava na ovom pitanju. Po njegovom mišljenju, francuskoj diviziji se ne bi mogle pripisati odlike viših taktičkih i operativnih jedinica, sposobnih za nanošenje snažnih i brzih udara, za kojima se oseća potreba u atomskim uslovima. Stoga pisac smatra da treba zadržati oklopnu diviziju, samo se postavlja pitanje kojeg tipa. On je mišljenja da se tip oklopne divizije iz 1945 godine, trojne formacije, ne može zadržati u savremenim uslovima. Takva divizija je skupa, a necelishodna, naročito ako se ima u vidu upotreba atomskog oružja. Pukovi su isuviše glomazni, a usled njihovog nedovoljnog broja oklopna divizija nije dovoljno elastična i nema potrebnu dubinu za izvođenje borbenih dejstava u savremenim uslovima. Da bi divizija i pod takvim okolnostima bila efikasna, potrebno je da pukovi (borbene grupe) budu manjeg sastava, a njihov broj veći nego što je to slučaj kod ranije oklopne divizije. Sastav i veličina grupa treba da budu takvi da su one u stanju da eksploatišu efekat postignut taktičkim atomskim oružjem, odnosno da se suprotstave dejstvu neprijateljevih oklopnih jedinica. Pisac smatra da bi i oklopna divizija, slično pešadiskoj, trebalo da bude petorne, a ne trojne formacije, kao što je to slučaj sa novom francuskom divizijom. Pojava atomskog oružja imperativno nameće rastresit raspored. Nezavisno od toga da li su pešadiške ili oklopne, one moraju biti lako pokretljive.

Ako bi se prihvatili izneti principi, onda bi buduća oklopna divizija izgledala približno ovako:

- komandni puk;
- izviđački puk od tri čete;
- vazduhoplovna jedinica u sastavu 10 lakih aviona i 20 helikoptera (od kojih 8 lakih i 12 srednjih);
- pet oklopnih grupa, svaka sastava: tri čete tenkova (9 vodova), tri čete oklopne pešadije (12 minobacača 60 mm, 6 minobacača 81 mm i 15 bestrzajnih to-

pova), jedan divizion za podršku (12 minobacača 120 mm) ili jedna baterija od 4 oruđa 105 mm na šasiji lakog tenka AMX;

— diviziska artiljerija: jedan divizion 105 mm od pet baterija po 6 oruđa na šasiji lakog tenka AMX; jedan mešoviti divizion: tri baterije od po šest oruđa 155 mm, 2 rampe za lansiranje projektila *Honest John* ili 4 oruđa 203 mm;

— pav artiljerija (divizion od dve baterije četvorocevnih topova 40 mm);

— jedan inženjerski bataljon;

— jedan puk za snabdevanje.

Oklopna divizija takvog sastava imala bi 13.800 ljudi i 275 tenkova, dok je stara oklopna divizija imala 17.190 ljudi i 280 tenkova. I neposredno potčinjene jedinice (u staroj diviziji pukovi) bile bi slabijeg sastava: oko 1.500 ljudi, umesto 2.933 u staroj oklopnoj diviziji.

U odnosu na raniju, nova oklopna divizija imala bi niz prednosti. Ona bi, pored ostalog, bila elastičnija i sposobna da manevruje i izvodi borbeno dejstva na većoj dubini i širem frontu. Iako bi imala gotovo isti broj tenkova, ipak bi bila jača, pored ostalog i stoga što bi imala veći broj pešadiskih vodova (60 prema 48). Njena artiljerija, posebno zbog atomskih projektila i minobacača 120 mm, bila bi znatno jača. Inženjerski bataljon, svojim sredstvima za savlađivanje vodenih prepreka, bio bi veoma efikasan.

Ako bi nastala potreba da se koordinira dejstvo dve ili tri oklopne grupe, komandni puk je takvog sastava da može obezbediti veći broj štabova. Logistička podrška nove oklopne divizije zasnivala bi se na dva principa: sve službe ušle bi u organski sastav jedne jedinice za snabdevanje, čime bi se smanjili troškovi; sve jedinice za opravku, koje koče pokretljivost divizije, nalazile bi se u pozadini.

Jedinice službi bile bi u organskom sastavu puka za snabdevanje koji bi činio kostur diviziske baze. Puk bi mogao da ima u svom sastavu još i bataljon za opravku, satavljen od pet jedinica koje bi vršile tekuće opravke kod pet neposredno potčinjenih jedinica u diviziji.

Nemačka divizija. — Zapadna Nemačka je, slično Francuskoj, usvojila formaciju nove divizije »tipa 1959«, koja je osposobljena da izvodi borbeno dejstva i u konvencionalnim i u atomskim uslovima zbog sledećih svojih odlika: što su joj jedinice veoma pokretljive čime je omogućena brza koncentracija snaga i njihov brz prelaz u rastresit raspored; što je

brojno stanje ljudstva smanjeno i ono zaštićeno od radioaktivnog dejstva, iako je njegova vatrena moć povećana; što se logistici pridaje velika važnost.

Sudeći po stepenu samostalnosti u logističkom pogledu i vatrojnoj moći, i nemačka brigada je, slično francuskoj, najmanja od viših taktičkih i operativnih jedinica. Postojanjem takve brigade, divizija gubi nešto od svog značaja kao združena jedinica u kojoj je dolazilo do prvog spajanja raznih rodova, jer se ono sada ostvaruje u brigadi, ali dobija u važnosti kao organ komandovanja.

Reorganizacija nemačkih kopnenih snaga predviđena je u dve faze.

Prva faza. — Od predviđenih 12 divizija, 7 je već formirano i stavljeno na raspolaganje NATO-u (od njih je jedna vazdušnodesantna, a jedna planirska). Četiri divizije su u toku formiranja i još ove godine će se staviti na raspolaganje NATO-u. Formiranje poslednje divizije počće još ove jeseni. Sem toga, formirana su tri bataljona projektila *Honest John*, koji se nalaze u sastavu korpusa i sa kojima se već izvodi obuka; sa formiranjem tih jedinica će se, tvrdi pisac, nastaviti, jer je predviđeno da one uđu u organski sastav korpusa i divizija (zasada brojno stanje kopnenih snaga iznosi oko 158.000 ljudi, a predviđeni nivo od 200.000 treba da se ostvari u toku 1961 godine).

Nova divizija »tipa 1959« pretstavlja, ustvari, kompromis između nemačkih divizija iz Drugog svetskog rata — *Grenadier Division* i *Panzer Division*. Ona se, po potrebi, može brzo preformirati u pretežno oklopnu, te se stoga načelno sastoji iz štaba, prištapskih delova, dve pešadijske brigade na oklopnim transporterima (*Panzer Grenadier Brigade*) i jedne oklopne brigade (*Panzer Brigade*). Brojno stanje nemačke divizije iznosi:

	Za vreme mira	Za vreme rata
prištapski delovi	4.500	5.300
dve pešadijske brigade na oklopnim transporterima	7.600 (po 3.800)	8.600 (po 4.300)
jedna oklopna brigada	2.800	3.200
	<hr/> 14.900	<hr/> 17.100

Kao što se iz pregleda vidi, ratni efekti su samo za 12% jači od mirno-

dopskih. Ratnom brojnom stanju divizije od 17.100 vojnika može se dodati još i 3.700 vojnika, formiranih u četiri bataljona koji su predviđeni za popunu gubitaka.

Za drugu fazu predviđa se ukidanje divizija, stim što će se prištapski delovi rasporediti po brigadama, i formiranje jedinica od pet brigada koje će odgovarati današnjim armijskim korpusima. Dok se ne ostvari druga faza, nemačka divizija »tipa 1959« bila bi, otprilike, sledećeg sastava:

štab divizije: komandna četa, četa vojne policije i eskadrila vazduhoplovstva;

prištapski delovi: bataljon za vezu, artiljerijski puk (pored ostalog, divizion projektila *Honest John*), inženjerski bataljon (četiri čete — dve pionirske, jedna pontonirska i jedna namenjena za borbu protiv ABH sredstava), oklopni bataljon za izviđanje (dve čete), sanitetski bataljon (pet četa), četa za opravku, transportna četa za dotur hrane i bataljon za popunu ljudstvom;

dve pešadijske brigade na oklopnim transporterima; svaka od njih ima: četiri čete (organske), dva bataljona »grenadira« na oklopnim transporterima, motorizovani bataljon »grenadira«, bataljon tenkova, artiljerijski divizion (tri baterije), bataljon za snabdevanje, bataljon za popunu ljudstvom.

oklopna brigada: četiri čete (organske), bataljon »grenadira« na oklopnim transporterima, dva oklopna bataljona, divizion samohodne artiljerije, bataljon za snabdevanje na oklopnim transporterima i bataljon za popunu ljudstvom.

Predviđena oprema za diviziju novog tipa podesena je prema zahtevima savremenog rata. Jedinice »grenadira« imaće oklopne transportere naoružane topom 20 mm i jednim do dva mitraljeza. Pisac smatra da će ove jedinice izuzetno voditi borbu peške.

Artiljerijski divizion imaće jednu bateriju reaktivnih bacača od 24 do 30 cevi, montiranih na šasiji sa gusenicama (zasad je ova baterija naoružana bacačima 105 mm). Neke jedinice već su naoružane vozilima *Faun* koja se sastoje od platforme (služi za prebacivanje oruđa sa jednog vatrene položaja na drugi) i hidrauličnih uređaja za postavljanje oruđa u položaj za gađanje.

Oklopne jedinice biće naoružane tenkovima: *M-41* (izviđački) i *M-47* i *M-48* (45 tona). Izviđačka kola su naoružana topovima 20 mm.

Brigada se odlikuje, pored ostalog, i formacijom jedinica za snabdevanje, pri čemu se naročito težilo da se sredstva logistike centralizuju, a distributivni centri što više približe jedinicama; da brigada bude do izvesne mere samostalna (u tu svrhu ona, pored ostalog, raspolaže hranom za pet dana). Uz komandanta brigade nalazi se jedan oficir koji ima pod svojom komandom pet drugih oficira i to za: sanitet, intendantsku službu,

gorivo, municiju i druga materijalna pitanja.

Bataljon za snabdevanje obezbeđuje transport i artikle za ishranu. Bataljon za snabdevanje oklopne brigade, ističe pisac, razlikuje se od bataljona za snabdevanje brigade grenadiru jedino po tome što raspolaže većim brojem vozila za transport goriva. Za opravku materijala postoji specijalna laka četa.

T. L.

V. L. Tjagunenko

RAT I KOLONIJE¹⁾

U uvodu knjige pisac konstatuje da je kolonijalni sistem imperijalizma pretrpeo u poslednje vreme velike gubitke. Zbog toga on smatra korisnim razmatranje o tome kakvu su ulogu igrale kolonije u vođenju imperijalističkih ratova i kako će se poremećaj kolonijalnog sistema odraziti na ratnoprivrednu bazu imperijalista i na njihove pripreme za rat, odnosno na samo vođenje eventualnog rata.

U prvoj glavi, pod naslovom »Križa kolonijalnog sistema imperijalizma«, pisac ukratko razmatra istorijat stvaranja kolonijalnog sistema počev od druge polovine XIX veka pa do današnjih dana. On konstatuje da su imperijalisti stvorili takav kolonijalni sistem pomoću kojeg je mali broj imperijalističkih sila kontrolisao i eksploatisao veliki broj naroda. Takav sistem je predstavljao i predstavlja još i danas izvanredno važnu osnovu samog postojanja imperijalizma.

Međutim, još u toku Prvog svetskog rata, a naročito posle njega pod uticajem Oktobarske revolucije, otpočelo je raspadanje imperijalističkog kolonijalnog sistema. U toku tog rata kolonije su predstavljale vrlo važnu sirovinску bazu za zaračene strane, neiscrpan izvor ljudskih rezervi i mesto na koje su imperijalisti, pojačavanjem eksploatacije potlačeni naroda, prebacivali finansijski teret rata. Međutim, sam rat je naterao imperijaliste da protiv svoje volje pojačavaju industrisku bazu kolonija, što je dovelo

do stvaranja nacionalne buržoazije, nacionalnog proletarijata, zaoštavanja suprotnosti usled pojačane eksploatacije i buđenja nacionalne svesti kolonijalnih naroda.

Drugi svetski rat je predstavljao drugu fazu opšte krize kapitalizma, a u vezi s tim je došlo i do raspadanja njegovog kolonijalnog sistema. U toku rata su se odigrale značajne promene u samom privrednom sistemu kolonijalnih zemalja. Imperijalisti su bili prinuđeni na još veće pojačanje industrije u tim zemljama, na davanje izvesne slobode delatnosti nacionalnoj buržoaziji, što je izazvalo brojno pojačanje proletarijata u tim zemljama i pojačano raslojavanje seljašta. Proletarijat se u kolonijama nije ojačao samo brojno, već i ideološki i organizacijski. Sam karakter Drugog svetskog rata je uticao na razvoj nacionalne i revolucionarne svesti kod kolonijalnih i polukolonijalnih naroda, što se odrazilo u pojavi mnogobrojnih nacionalnooslobodilačkih pokreta.

S druge strane, imperijalisti su i dalje pokušavali, pojačavajući eksploataciju, da teret rata prebace na kolonijalne narode, što je izazvalo još jače buđenje njihove nacionalne i revolucionarne svesti. Rezultat svega toga je bio da je niz kolonijalnih zemalja u toku rata i posle stekao svoju nezavisnost. Sve u svemu, posle Drugog svetskog rata 21 zemlja Azije i Afrike, sa 1.214 miliona ljudi izborila je svoju samostalnost, mada su status kolonija zadržale još neke zemlje sa oko 154 miliona ljudi.

Raspadanje imperijalističkog kolonijalnog sistema se odigrava neravnomerno

¹⁾ *Krieg und Kolonien*, von V. L. Tjagunenko. Izdanje: Verlag des Ministerium für Nationale Verteidigung, Berlin 1959, str. 197. Knjiga je prevedena sa ruskog.

i nejednako. Pisac navodi da sve te oslobođene zemlje nisu postale zemlje narodne demokratije, kao što je to slučaj sa Kinom, Severnom Korejom i Severnim Vijetnamom, već je veći njihov deo zadržao karakter buržoasko-demokratske države. Međutim, sve te zemlje istupaju protiv kolonijalnog sistema i bore se za svoj privredni razvoj, izuzev izvesnog niza zemalja koje su samo formalno stekle nezavisnost, dok su ustvari ostale i dalje kolonije, kao što je to slučaj sa Filipinima i Južnom Korejom. Međutim, i u takvim zemljama, kao i u zemljama koje su još ostale kolonije, zapaža se jak porast nacionalne svesti, što se izražava kroz borbu tih naroda za svoju slobodu. Kolonijalni sistem, konstatuje pisac, a time i ratnoprivredna baza imperijalizma, nezadrživo se ruši.

U drugoj glavi, pod naslovom »Ekonomska baza savremenog rata«, pisac potseća da su nepovratno prošla ona vremena kada su ratove vodile srazmerno male vojske, sa slabom tehnikom, sa primitivnim vozilima, na srazmerno ograničenim teritorijama i uz relativno male troškove. Savremeni ratovi ispoljavaju tendenciju neprestanog povećanja troškova i proširenja teritorije na kojoj se vode. Zatim, ogromno se povećalo učesće stanovništva u ratovima, kako u sastavu oružanih snaga, tako i u sastavu »radnih vojski« zaposlenih u industriji i poljoprivredi. Ratni troškovi su ogromno porasli, a promenila se i njihova struktura: najveći deo tih troškova, ako se ne računaju razaranja koja prouzrokuje svaki rat, otpada na industrijsku proizvodnju i na naučnoistraživački rad.

Pored toga, ogromno se povećala i potrošnja municije, pogonskog goriva, ratne opreme svake vrste, dok ratna proizvodnja zahteva sve više retkih metala, do brog čelika, azbesta, cementa, optičkog stakla i tome slično.

Vojske su se povećale brojno, što je izazvalo potrebu za korišćenjem ljudskih rezervi. Pored toga, ogromno se pojačala potreba za radnom snagom u industriji i poljoprivredi, što je izazvalo problem podele ljudskih rezervi između oružanih snaga i privrede. S druge strane, savremeni način proizvodnje je smanjio tehničku kvalifikaciju opšte mase radnika, ali je za to povećao potrebu za višokokvalifikovanim osobljem, i to kako u oružanim snagama tako i u industriji, koga među današnjim radništvom nema toliko mnogo. Rat je ogromno povećao i po-

trebe za životnim namirnicama, koja činjenica nameće nove i visoke zahteve poljoprivredi.

Sve je to imalo za posledicu da se u savremenim ratovima kolonije sve više koriste od strane imperijalističkih sila, i to ne samo kao sirovinaska baza, već i kao rezervoar ogromnih ljudskih masa za potrebe oružanih snaga i industrije. U kratko, zahtevi koje savremeni rat postavlja u pogledu ekonomskog i strategijskog snabdevanja postaju sve veći, a mogućnost korišćenja kolonija sve manja usled toga što one stiču samostalnost i nisu voljne da više podnose eksploataciju.

U trećoj glavi pisac detaljno razmatra način korišćenja privrede kolonija i zavisnih zemalja za pripremanje i vođenje ratova. U prvom odeljku te glave on razmatra korišćenje kolonija kao izvor strategijskih sirovina. Kao što je ranije rečeno, savremeni rat zahteva ogromnu potrošnju metala visokog kvaliteta, hemijskih proizvoda i sirovina, biljnih materijala, specijalnih industriskih sirovina i tako dalje. Međutim, geografska podela sirovina nije ravnomerna. U kapitalističkom svetu ne postoji nijedna zemlja koja bi raspolagala svim potrebnim sirovinama i poljoprivrednim proizvodima za vođenje rata. Zbog toga snabdevanje sirovinama u toku savremenih ratova pretstavlja jedan od najvažnijih problema.

Veliki deo nalazišta danas važnih sirovina raspoređen je po kolonijama i slabo razvijenim zemljama. U svojoj jagmi za profitima kapitalisti idu za što većom eksploatacijom nalazišta sirovina u kolonijama i slabo razvijenim zemljama, jer je tamo radna snaga jeftina i postoji mogućnost veće eksploatacije radnika. S druge strane, dovoz tih sirovina za vreme rata u kapitalističke zemlje nailazi na teškoće, zbog čega većina imperijalističkih zemalja teži da veštački konzervira nalazišta sirovina u zemlji-matici, kako bi ih koristila u slučaju rata, odnosno da još za vreme mira stvori rezerve kritičnih sirovina. Uoči rata to stvaranje rezervi dobija naročito pojačan karakter. Tada se vrši stroga kontrola potrošnje i izvoza, pojačavaju se mere proizvodnje sirovina u samoj zemlji, kao i mere uvoza. To još više pojačava nemilosrdnu eksploataciju sirovina nerazvijenih zemalja i kolonija, bez obzira na potrebe samih tih zemalja.

U poslednje vreme to se najviše odnosi na takozvane atomske sirovine — u-

ran, torijum i litijum. Podaci o nalazištima tih sirovina drže se u tajnosti, a imperijalisti teže da većinu tih nalazišta prigrabe u svoje ruke. Međutim, moćan polet narodnooslobodilačkih pokreta u kolonijama i zavisnim zemljama znatno ograničava mogućnosti imperijalista u pogledu eksploatacije tih nalazišta.

U drugom odeljku iste glave pisac razmatra kako imperijalisti koriste životne namirnice iz svojih kolonija. Poznato je da su pored industrijskih sirovina, za vođenje rata potrebne i velike količine životnih namirnica. Kolonijalne sile rešavaju taj problem većinom na račun kolonijalnih naroda i zavisnih zemalja koje pretvaraju u agrarni i sirovinski privezak svoje privrede. Na taj se način pojačava eksploatacija seljaštva u tim zemljama, koje za svoj rad dobija minimalnu nagradu. Prilikom izvoza životnih namirnica iz kolonija i zavisnih zemalja imperijalisti uopšte ne vode računa o potrebama samog stanovništva tih zemalja, što još više pojačava njegovu bedu. Kolonijalne vlasti bezobzirno sprovode rekviziciju stoke, žita i ostalih životnih namirnica za potrebe metropole. Sve to još više zaoštava suprotnosti između kolonijalnih naroda i kolonijalnih vlasti i daje im veliki potstrek za pružanje otpora i otpočinjanje narodnooslobodilačkih ratova.

U trećem odeljku pisac razmatra pitanje podizanja industrije naoružanja i opreme u slabo razvijenim zemljama. Imperijalisti nisu zainteresovani za razvoj proizvodnih snaga slabo razvijenih zemalja, a naročito ne za podizanje njihove teške industrije. Oni teže da razvijaju samo pojedine grane, kako bi se omogućila što lakša eksploatacija tih zemalja. Međutim, i razvoj samo tih grana dovodi do jačanja urođeničke buržoazije koja prikuplja u svoje ruke dovoljna sredstva i teži da se osamostali.

Jednostran i neravnomeran razvoj proizvodnje u kolonijalnim i zavisnim zemljama stvara teškoće u toku rata i samim imperijalistima, jer su oni primorani da prikupljaju sirovine, poluproizvode i proizvode sa mnogo većih teritorija, a poznato je da prevoženje svega toga u toku rata nailazi na teškoće. Stoga su imperijalisti često primorani da »pomažu« razvoj teške industrije u pojedinim nerazvijenim zemljama, kako bi se smanjila potreba za prevoženjem sirovina. To, opet, smanjuje zavisnost takvih zemalja od imperijalističkih sila i dovodi do njihovog odvajanja od »metro-

pole«. Zbog toga posle Drugog svetskog rata sve imperijalističke sile teže da ukoče razvoj proizvodnih snaga u svojim kolonijama i zavisnim zemljama, što im ne polazi uvek za rukom i što još više pojačava otpor tih naroda.

U četvrtom odeljku iste glave pisac konstatuje da su kolonije oduvek bile izvor za pokrivanje ratnih troškova kolonijalnih sila. Privredno zaostale zemlje su često plaćale i troškove onih ratova koji su preduzimani za njihovo sopstveno osvajanje. Kolonijalni narodi su morali u prošlim ratovima ne samo da izdržavaju strane trupe na svojim teritorijama već i da o svom trošku opremaju i naoružavaju »urođeničke« trupe.

U toku Prvog i Drugog svetskog rata zavisne i kolonijalne zemlje morale su da daju ogromne svote kao pomoć kolonijalnim silama; i pored toga kolonijalne sile su povećale stopu poreza, carina i drugih nameta radi isterivanja što više novčanih sredstava iz kolonija. Prilikom uterivanja poreza u državnu kasu primenjivane su nečovečne metode. Sve je to još više pojačavalo želju potlačenih naroda za svojim oslobođenjem od jarma imperijalista. Narodnooslobodilački pokreti se pojavljuju svuda pa i u najzaostalijim zemljama, a u poluzavisnim, kao što je to slučaj sa Latinskom Amerikom, nastaju pokreti u cilju kidanja veza sa zemljom koja ih eksploatiše. Pisac ističe da narodi Azije, Afrike i Latinske Amerike više ne žele da budu sredstvo i predmet eksploatacije imperijalističkih sila.

U četvrtoj glavi, pod naslovom »Iskorišćavanje ljudskih rezervi kolonija i zavisnih zemalja za imperijalističke ratove«, pisac konstatuje da su kolonijalne sile oduvek težile primeni principa »zavadi, pa vladaj« i korišćenju jednih kolonijalnih naroda za podjarmljivanje drugih. U toku oba svetska rata imperijalističke sile su koristile ljudske rezerve iz kolonijalnih zemalja kao »hranu za topove« ili kao jeftinu radnu snagu. Tako su u toku Prvog svetskog rata Englezi mobilisali iz svojih kolonija 4,5 miliona a Francuzi 1,5 milion ljudi. Pored toga, ogromne ljudske mase su bile mobilisane u radne jedinice, koje su korišćene za izvođenje svih mogućih radova na frontu. Izvestan broj je bio upotrebljen čak i u industriji.

U toku priprema za Drugi svetski rat, imperijalističke sile su planirale mobilizaciju velikih snaga iz kolonijalnih zemalja. Međutim, upotreba tih masa u

Drugom svetskom ratu je nailazila na teškoće. Pre svega, bilo je potrebno organizovati blagovremenu vojnu obuku urođenika, kao i stvoriti bar i najniži starešinski kadar od njih. Kolonijalne vlasti su zazirale od toga, jer su se s pravom plašile da će te trupe okrenuti jednog dana oružje protiv svojih ugnjetača. To se dogodilo s urođeničkim trupama koje su organizovali i obučili Japanci za borbu protiv Engleza i Amerikanaca. U poslednjoj fazi rata sve su se te trupe okrenule protiv Japanaca i isterale ih iz svojih zemalja, a u nekim od njih su trupe iskoristile to oružje za konačno oslobođenje svoje zemlje.

Pored toga, u toku Drugog svetskog rata kolonijalni narodi su korišćeni u vrlo velikom broju kao jeftina radna snaga, bilo u sastavu radnih jedinica, bilo u proizvodnji. Međutim, kolonijalne sile su zazirale od uvlačenja kolonijalnih snaga u borbu protiv agresora. One su se na sve načine suprotstavljale organizovanju urođeničkih narodnooslobodilačkih odreda i plašile su se njih više nego okupatora. Uprkos tome, ti pokreti su se jako razvili, naročito u borbi protiv japanskog okupatora, tako da su u pojedinim zemljama prešli i na borbu protiv svojih ranijih kolonijalnih gospodara. U svim tim pokretima igrali su i igraju znatnu ulogu vojnici, podoficiri i oficiri koji su ranije služili u urođeničkim jedinicama i tamo dobili od kolonizatora vojno obrazovanje i obuku.

Bivše kolonijalne zemlje koje su stekle nezavisnost odbijaju da pridruže pojedinim blokovima i održavaju strogu neutralnost. Urođeničke trupe formalno nezavisnih zemalja su nepouzdanе i njihova borbena vrednost je, po mišljenju pisca, slaba.

Imperijalisti više ne mogu koristiti ljudske rezerve kolonijalnih i zaostalih zemalja kao što su to radili ranije. Nacionalna svest podjarmljenih naroda raste, a trudbenici Azije i Afrike dižu zastavu nacionalne oslobodilačke borbe protiv kolonijalnog tlačenja, za svoju samostalnost i slobodu.

U petoj glavi pisac razmatra vrednost kolonija kao vojnih baza i prostorija za izvršenje strategijskog razvoja imperijalističkih snaga. On smatra da agresivne snage imperijalističkih država teže: a) da uguše oslobodilačke pokrete potlačenih naroda kako bi osigurale svoju pozadinu; b) da uvuku narode slabo razvijenih zemalja u agresivne paktove kako bi ih

iskoristile kao »hranu za topove« i c) da okruže zemlje socijalističkog bloka gustim nizom baza i koncentracijskih prostoriya. Za potvrdu svojih tvrdjenja pisac iznosi podatke o američkim i britanskim bazama u celom svetu.

Međutim, stvaranje tih baza dovodi u prvom redu do suparništva u samom imperijalističkom taboru, jer, naprimer, Amerikanci žele da prigrabe u svoje ruke i britanske baze i time otpočinjū borbu za novu podelu sveta. Drugo, značaj vojnih baza se umnogome smanjio zbog otpora kolonijalnih naroda na čijoj se teritoriji one nalaze. Ta okolnost primorava imperijaliste da drže mnogo jače snage u tim bazama, što ima za posledicu rasparčavanja snaga, a pored toga dovodi u pitanje i samu upotrebu tih baza. Čak i u onim zemljama u kojima su imperijalisti uspeli da steknu uticaj na vladajuće krugove, kao što je, naprimer, slučaj sa Tajvanom i Filipinima, stanovništvo se diže protiv njih i dovodi u pitanje sigurnost tih baza. Imperijalisti, pak, koji osećaju nesigurnost svojih baza u slabo razvijenim zemljama pokušavaju svim sredstvima da obezbede svoj položaj: čas pomoću dolara, čas pomoću sile. Međutim, taj metod slabo pomaže. Tako, naprimer, Bevan u jednom članku piše: »Druga glavna greška zapadne strategije sastoji se u tome što uopšte ne vodi računa o namerama i težnjama naroda na čijim se teritorijama nalaze vojne i vojnopomorske baze... U takvim uslovima neizbežno će doći do političkih kriza, koje će ugroziti stabilnost i sigurnost naših vojnih i vojnopomorskih baza«.

Poslednju, šestu glavu, pisac posvećuje porastu solidarnosti naroda Istoka u borbi za mir i za sprečavanje novog svetskog rata. On konstatuje da se posle Drugog svetskog rata situacija u svetu znatno promenila. Pojavio se moćan socijalistički lager, razvio se snažan pokret za oslobođenje kolonijalnih naroda, a u svim delovima sveta sve više jača pokret za očuvanje mira. Narodne mase Azije, Afrike i Latinske Amerike počinju da uočavaju svoju svetskoistorisku ulogu. Oni uviđaju da će rat predstavljati najveću katastrofu za široke narodne mase i rešeni su da onemoguće imperijalistima korišćenje svojih teritorija i bogatstava u cilju pripremanja i vođenja novog rata. Narodi Istoka počinju da uviđaju potrebu ujedinjenja svih svojih snaga za borbu protiv imperijalizma. To je našlo svoj izraz u sazivanju Bandunške konferencije

29 zemalja Azije i Afrike. Odluke te konferencije predstavljaju smrtni udarac za kolonijalni sistem. Očigledan primer solidarnosti naroda Istoka predstavlja borba oko Sueca u kojoj su imperijalisti pretrpeli poraz. Arapskom narodu pružili su svoju pomoć, bilo moralnu, bilo materijalnu, svi narodi Istoka. Ta epizoda pokazuje da imperijalisti nisu u stanju da zadrže ubrzano raspadanje kolonijalnog sistema. To raspadanje vodi slabljenju ratnoprivredne baze imperijalizma. Kapitalistički svet se definitivno lišio mogućnosti korišćenja materijalnih i ljudskih rezervi iz bivših kolonijalnih zemalja koje su po oslobođenju pristupile izgradnji socijalizma (Kina, Severna Koreja, Severni Vijetnam).

U drugim zemljama koje su stekle nezavisnost posle Drugog svetskog rata mogućnosti korišćenja sirovinskih bogatstava su gotovo ograničene, a ljudskih

rezervi — isključene. Vrednost baza i vojnopomorskih uporišta je jako smanjena usled otpora samog naroda. Sve to pokazuje da je ratnoprivredni potencijal imperijalističkog bloka jako oslabljen. Čak ni slabo razvijene zemlje koje su imperijalisti uspeali da uvuku u svoje blokove nisu više sigurne, jer se njihovi narodi bore da iziđu iz njih. Kolonijalne sile nastoje da na svaki način spreče raspadanje svog kolonijalnog sistema i u tom cilju pribegavaju često i oružanoj sili. Međutim, ukoliko se one žešće za to bore, utoliko slabiji postaje njihov položaj u kolonijalnom svetu.

Autor nastoji da sve navedene postavke obrazloži statističkim podacima, izvodima iz govora raznih rukovodilaca kako istočnog, tako i zapadnog bloka i neutralnih zemalja, zbog čega je knjiga vrlo interesantna.

Valter Algerver

TEHNIKA POBEĐUJE RAT¹⁾

Pristupajući obradi ove teme, autor knjige je pošao sa stanovišta da atomsko naoružanje i interkontinentalne rakete ne predstavljaju samo latentnu opasnost za opstanak čovečanstva, već istovremeno stavljaju apsolutan veto svojoj upotrebi, a time pretvaraju u iluziju i svaku strategiju porobljavanja sveta. Ukratko rečeno, glavna autorova ideja svodi se na to da će tehnika izbaciti iz upotrebe sva oružja za masovno uništavanje i prokrciti put pravom humanizmu, koji se može razviti samo u svetu koji ne zna za rat.

Knjiga je podeljena u šest poglavlja koja obrađuju određene teze. U prvom, pod naslovom »Totalni rat biće neizvodljiv«, autor najpre ukazuje na poslednja dostignuća nauke i tehnike u pogledu lansiranja zemljinih satelita i svemirskih raketa, tvrdeći da su ove tehničke naprave postale prava »avet« za totalno ugrožavanje cele zemljine kugle. Pošto je istakao da su vojnonaučna tehnička istraživanja postala u toku proteklog ra-

ta, faktor od prvorazrednog značaja za čitavo vođenje rata, autor ukazuje na činjenicu da je Nemačka poklonila isuviše malo pažnje ovome i da je za to izostala na tom području.

Što se tiče utakmice i rezultata ostvarenih na polju proizvodnje nuklearnog oružja i interkontinentalnih raketa, koja se razvila posle Drugog svetskog rata između vodećih svetskih sila, autor tvrdi da će ti rezultati dovesti do isključivanja ljudi kao boraca na frontu i zamene vojnika tehničarima. Ovo će, s druge strane, izazvati velike promene u dosadašnjoj strategiji i taktici, a time i u formaciji i organizaciji armija. Zaključujući ovo poglavlje, autor zastupa mišljenje da zbog velike opasnosti od uništenja čitavog čovečanstva nuklearnim oružjem, ni Istok ni Zapad ne mogu i ne smeju da prime na sebe odgovornost za otpočinjanje rata.

Drugo poglavlje govori o praktičnim dostignućima tehnike i njenom uticaju na način života i odnose u ljudskom društvu. Autor uglavnom smatra da će čovečanstvo prestati da zlorabljiva tehnička dostignuća u svrhe rata tek onda kada od njih ne bude imalo više

¹⁾ *Technik besiegt den Krieg*, von Walther Allgöwer. Izdanje Nest Verlag GmbH, Frankfurt/M., 1959, str. 242.

ništa da očekuje, odnosno kada iz straha od odmazde — što je već danas moguće — ni jedna strana ne bude smela da zlopotrebi tehnička dostignuća.

U daljem izlaganju on se priključuje mišljenju mnogih priznatih naučnika i tehničara u svetu da mirnodopska upotreba atomske energije pruža dalekosežne perspektive poboljšanja života i podizanja životnog standarda ljudi. Svetska konkurentna borba na polju razvika tehnike je, prema autorovom mišljenju, od neocenljivog značaja za progres čitavog čovečanstva, a naročito za uklanjanje socijalne bede. Tehnika će ne samo iz osnova promeniti lice zemlje, već i životne uslove i način mišljenja ljudi.

U trećem poglavlju autor najpre istražuje duboke korene i uzroke ljudskih sukoba — ratova, polazeći od pretpostavke da oni ne spadaju u oblast uma, već da leže u osnovi čovekove prirode i njegovih osećanja. Istoriski pregled stalnih suprotnosti između pojedinih naroda, kao i analiza povoda za vođenje ratova, pokazuju da su politički interesi bili oduvek pretstavljani kao interesi »viših, božanskih sila«, a ne onakvim kakvi su ustvari bili.

U četvrtom poglavlju autor nastoji da dokaže da će budućnost doneti sobom humane odnose među ljudima. Razbijanjem atomskog jezgra otvorene su savremenom čoveku toliko široke perspektive, da ljudi ponovo upiru pogled u nebo, ali ovog puta ne iz straha od neke nepoznate božanske sile, već kao skori pobednici mističnih tajni svemira. Pošto je ukratko

izložio napore ljudi da tokom istorije ljudskog roda oforme lik čoveka kao sve-snog, prosvetćenog i humanog bića, autor zaključuje da će humanost postati priznati cilj svih naroda tek onda kada rat bude zauvek otklonjen. Svi pokušaji, završava autor, da se rat prikaže neizbežnim ili »pravednim« pretstavljaju direktne napade na čovečanstvo.

»Ljudi stvaraju raj« je naslov petog poglavlja u kome se razmatraju bitna pitanja poboljšanja životnih uslova svih ljudi na zemlji, odnosno obezbeđenje života dostojnog čoveka. Autor smatra da će, blagodareći napretku tehnike i komunikacijskih veza, doći do intimnijeg zblizenja među narodima i time biti prevaziđeni pojmovi o »prijateljskim« i »neprijateljskim« narodima, »vekovnim neprijateljima« i drugim zastarelim kategorijama.

U završnom poglavlju autor zastupa mišljenje da je era života čovečanstva bez ratova već započela. Privreda koju će unaprediti tehnika neće se obazirati na ideološke želje ni Moskve ni Vašingtona, već će dovesti do uklanjanja opasnosti od rata i stvaranja »jednog sveta«. Sadašnja generacija ima prvi put u istoriji realne mogućnosti da ljudsko društvo povede od primitivnog stupnja ratova ka višem razvoju. Dosadašnja svetska politika, zaključuje autor, koja je počivala na sili i ratu, izgubila je svoju bazu pošto se vojne mašine — zbog opasnosti po čitavo čovečanstvo — ne mogu više lako staviti u pokret.

NOVE KNJIGE

General-major dr Petar Kleut, PARTIZANSKA TAKTIKA I ORGANIZACIJA, izdanje »Vojne biblioteke — naši pisci« VIZ JNA »Vojno delo«, Beograd, 1960 godine, str. 300, skica i crteža 20, cena 500.

Ova knjiga je prilog sistematizovanju i usavršavanju teorije partizanskog ratovanja. U njoj su, uglavnom, zahvaćeni najvažniji problemi organizacije i taktike. Pisac se prvenstveno koristio iskustvima iz našeg NOR-a, ali je izbegavao šire ilustrovanje teoretskih postavki konkretnim primerima zbog težnje za sažetim izlaganjem.

U knjizi je obrađen samostalni partizanski rat, kakav je bio naš NOR, a samo u glavnim crtama dat je prikaz saradnje sa frontom kad partizani deluju u operativnoj dubini neprijatelja.

Knjiga je namenjena prvenstveno našim mladim aktivnim i rezervnim starešinama, a pruža im opštu orijentaciju u ovoj oblasti vojne veštine.

O VOJNOJ VEŠTINI (I i II), izdanje »Vojne biblioteke — naši pisci«, VIZ JNA »Vojno delo«, Beograd, 1960 godine. I knjiga str. 711, cena 800, II knjiga str. 713, cena 800.

Ove dve knjige čine zbirku odabranih članaka naših pisaca koji su se u toku proteklih godina pojavili u našim vojnim časopisima i listovima.

Pri odabiranju članaka nastojalo se da se obuhvate članci koji imaju trajniju vrednost, izvestan teoritski značaj i koji osvetljavaju uspon naše vojne misli. Naročito se nastojalo da budu zastupljeni članci različite problematike, što čini ovu knjigu interesantnom za sve naše starešine.

Ovom knjigom se samo želelo da se našim starešinama pruži neka vrsta priručnika za obnavljanje i proširivanje vojnih znanja, već ona treba da ih pot-

stakne na dalji i plodonosniji rad na vojno-teoriskoj delatnosti.

U izboru članaka veliku pomoć su pružili razni naši stručni organi i ustanove, dajući predloge i mišljenja.

Aleksandar Vojinović, O NARODNOM RATU, izdanje »Vojne biblioteke — naši pisci« VIZ JNA »Vojno delo«, Beograd, 1960 godine, str. 130, cena 200 dinara.

Pisac ovom knjigom nije želeo da reši sve probleme narodnog rata, ali je zato dao više interesantnih predloga koji mobilišu čitaoca primoravajući ga da o njima razmišlja, da ih razrađuje, kritikuje pa i da im se suprotstavlja.

Svoja izlaganja i mišljenja pisac je prvenstveno bazirao na iskustvima iz našeg Narodnooslobodilačkog rata pri čemu je uvek imao na umu i tuđa iskustva, a naročito činjenicu da se iskustva ne smeju mehanički prenositi na budućnost.

Knjiga ima sledeća poglavlja:

Zašto narodni rat, Strategijski problemi narodnog rata, Osnovne karakteristike taktike i operatike narodnog rata, Narodna armija, Materijalno obezbeđenje i zbrinjavanje ranjenika, Blagovremena priprema narodnog rata, Postepen prelaz na narodni rat.

ČASOPISI

VOJNI GLASNIK

Br. 7—8/1960

General-major Dušan Pekić: *Zajedničke vežbe i uloga sudija*

Diskutujući o tome da li su na zajedničkim vežbama sudije potrebne ili ne, pisac najpre iznosi fizionomiju tih vežbi, zatim razmatra pitanje ko treba da odlučuje o gubicima i na kraju zaključuje

da ne treba postavljati pitanje potrebe sudija, već samo načina njihovog korišćenja.

Pukovnik Aco Vukotić: *Kulturno-zabavna i prosvjetna djelatnost jedinica*

U članku se govori o sve široj razgranatosti ovog rada, sve masovnijem okupljanju oko njega vojnika i starešina i postepenom ali stalnom jačanju materijalne baze i ističe potreba daljeg razvijanja organizacijskih formi koje iziskuju praksa i neprekidan proces razvitka, a zatim se iznose pozitivni rezultati dosadašnjih iskustava.

Potpukovnik Vuko Mihailović: *Obuka u osmatranju bojišta*

S obzirom na mogućnosti za maskiranje u savremenim uslovima osmatranje bojišta je vrlo težak vojnički zadatak, te se i obuci osmatrača mora posvetiti puna pažnja. U članku se detaljnije razmatraju dva pitanja: proces osmatranja i obuka osmatranja i daju se odgovarajući zaključci.

Potpukovnik Mane Kecman: *Put krajiških proletera 1942 u Slavoniju*

U rubrici »Iz Narodnooslobodilačkog rata« opisan je reporterskim stilom, veoma živo i slikovito jedan događaj iz druge godine rata, koji govori o naporima naših boraca, njihovoj snalazljivosti i odlučnosti.

Pored ovih, »Vojni glasnik« donosi i sledeće članke:

Potpukovnik Milutin Lutovac: *Razvoj i upotreba oklopnih transportera*

Potpukovnik Miljenko Sršen: *Upravljanje vatrom u srednjoj pav artiljeriji*

Potpukovnik Borivoje Filipović: *Procena i korišćenje zemljišta za zaštitu od atomske eksplozije*

Kapetan Branislav Obradović: *Artiljerijska gađanja u blizini sopstvenih trupa*

Major Zorko Hrelja: *O radnoj karti artiljerijskih starešina*

Potpukovnik Ljubo Đurković: *Artiljerija u sastavu oklopnih jedinica*

Potpukovnik Aleksije Pljevaljić: *Jedno zanimanje iz saobraćaja na sredstvima veze*

Kapetan Stjepan Kružljak: *Izrada zaklona za vizuelnu osmatračku stanicu*

Kapetan I klase Petar Navarin: *Korišćenje logaritmara opšteg tipa pri zvukovnom izviđanju*

Kapetan Stevan Grujin: *Gađanje za zaslepljivanje minobacačima 82 mm*

Rez. potpukovnik Momčilo Stojičević: *Osvrt na članak »Zaprečavanje zimi«*

Rubrika »Iz inostranih armija« donosi prikaze članaka: *Biološka i hemiska oružja, Protivoklopna raketa »Kobra 810«, Da li će tenk ostati i na savremenom bojištu, Neutronske bombe i Buduća borbeno sredstva kopnene vojske*, kao i taktičko-tehničke i druge novosti.

VAZDUHOPLOVNI GLASNIK

Br. 4/1960

Pukovnik Stevan Roglić: *Problemi protivprojektilske odbrane*

U članku se u glavnim crtama razmatraju neki problemi i mogućnosti odbrane od dejstva vođenih projektila zemlja-zemlja velikog dometa. Obradena su ova pitanja: namena i osobine PZZVD, putanja leta PZZVD, način borbe sa PZZVD, protivprojektilski projektil i problemi njegovog lansiranja.

Potpukovnik Ljubomir Dobrečević: *Neka razmatranja o taktici LBA u uslovima neprijateljske nadmoćnosti u vazduhu*

Pisac je obradio pitanja organizacije, priprema i izvođenje borbenih dejstava LBA zadržavajući se naročito na određivanju jačine grupa, izboru vremena i načina dejstva, izlasku aviona na PSS, poletanju, zaštiti grupa u toku izvršenja borbenih zadataka, manevru nad ciljem, povratku i pripremi za ponovna dejstva.

Pored ovih, »Vazduhoplovni glasnik« donosi i sledeće članke:

Pukovnik ing Dušan Radojković: *Savremeni lovac presretač brzine 2 Maha*

Potpukovnik Rihard Komel: *Blizinski upaljači vođenih projektila*

Kapetan I klase ing Arandel Veselinović: *Metodi za povećanje potiska turbomlaznih motora*

Kapetan I klase Dušan Badalić: *Analiza sistematskih kvarova i otkaza vazduhoplovnog materijala*

Major Veljko Pješčić: *Specifičnosti poligona za gađanje ciljeva u vazduhu na velikim visinama*

Potpukovnik dr Antun Rišavi: *Vazdušna bolest*

Major dr Rudi Debijadi: *Čovek u osvajanju vasione*

Pukovnik S. B.: *Prvi vazdušni desant jedrilicama*

Kapetan I klase Milan Stojković: *Osvrt na članak »Laka borbena avijacija u savremenim uslovima«*

U rubrici »Iz stranih RV« Glasnik prikazuje ove članke: *Relativna vrednost protivvazdušne odbrane, Hlađenje infracrvenih detektora, Neki vojni aspekti astronautike, Razvoj satelita i sondi prve dve godine, Opiti imitacije uslova kosmičkog leta u SAD* i daje razne novosti i vesti.

U ovom broju Glasnika date su i zasebne rubrike »Razgovori sa čitaocima« i »Naši časopisi«.

MORNARIČKI GLASNIK

Br. 3/1960

Admiral Mate Jerković: *O nekim pitanjima snage naše narodne odbrane*

Pisac polazi od toga da baze i nadgradnja kojima danas raspolaže naša zemlja garantuju nacionalnu sigurnost, odnosno da nas čine sposobnim da u slučaju agresije odbranimo i sačuvamo svoju nacionalnu individualnost, slobodu i integritet, i iznosi neke argumente u prilog realnosti takvog mišljenja. On razmatra ova pitanja: vanjsku politiku, unutrašnju politiku i osnovne odbrambene faktore — živu silu, materijalni faktor, faktor prostora i faktor rasporeda i načina upotrebe snaga.

Kapetan bojnog broda Marko Majica: *O vaspitnom radu sa mladim starešinama na brodu*

U članku se govori o specifičnostima života na brodu, starešinskim osobinama, prvom dolasku mladog starešine na brod, o tome kakvi treba da budu odnosi na brodu, sistemu rukovođenja, ulozi ličnog primera, disciplini itd.

Pored ovih, »Mornarički glasnik« donosi i sledeće članke:

Kapetan korvete Gavriilo Antić: *Korišćenje tehničkih sredstava u kulturno-zabavnom radu*

Kapetan Svetislav Krstić: *Situacioni stol broskog operativnog centra*

Kapetan bojnog broda Mladen Ikica: *Nova divizija Mornaričke pešadije SAD*
Prof. Slobodan Alfirević: *Elektrifikacija Jadranskog arhipelaga i podmorsko trasiranje*

U Glasniku su zastupljene i rubrike »Iz pomorske literature«, »Iz nauke i tehnike«, »Vijesti i novosti« i »Bibliografija«.

MORNARIČKI GLASNIK

Br. 4/1960

Kontraadmiral Bogdan Pecotić: *Značaj mora i uloga mornarice u savremenim uslovima*

U članku se razmatraju osnovni faktori koji utiču na određivanje značaja mora i ulogu mornarice kao što su ekonomičnost, efikasnost i u određenim uslovima nezamenljivost pomorskog transporta, zatim potreba prevoženja ogromnih količina raznih materijala neophodnih za privredu i život ljudi gotovo svih razvijenih država i, konačno, mogućnost izvršenja napada i prenošenje ratnih dejstava preko mora na teritoriju koju drži protivnik.

Pored toga, Glasnik donosi i sledeće članke:

Kapetan bojnog broda Čedo Prica: *Obalska artiljerija — elemenat odbrane obalnog mora i obale*

Kapetan bojnog broda Marko Majica: *Sadejstvo avijacije i lakih pomorskih snaga u savremenim uslovima borbenih dejstava u uskom moru*

Dr Branko Jakša: *Nekoliko pravnih problema ratnih brodova na nuklearni pogon*

Potpukovnik ing Josip Zimić: *Savremeni pogon brodova*

Kapetan fregate Ivo Buljan: *Razvoj i značaj jedriličarstva*

U Glasniku su zastupljene i rubrike: »Odzivi čitalaca«, »Iz pomorske literature«, »Iz nauke i tehnike«, »Vijesti i novosti« i »Bibliografija«.

VOJNO-TEHNIČKI GLASNIK

Br. 7/1960

Ing Boško Stanisavljević: *Klasični balistički projektili sa osvrtom na raketne balističke projekte*

Upoređujući uticaj sila koje deluju na klasične i na raketne balističke projekte po njihovom izbacivanju iz lansirnih uređaja autor objašnjava u kojoj meri krivina zemlje i sila gravitacije utiču na veličinu dometa projektila.

Kapetan Ante Kuzmanović: *Pogonski materijal za rakete i vođene projekte*

Pukovnik ing Hinko Brile: *Mehanizacija skladišnih operacija*

U ovom članku se tretira pitanje uvođenja mehanizacije za skladištenje mate-

rijala u magacinima i ukazuje na prednosti koje takav način skladištenja ima u odnosu na skladištenje korišćenjem obične radne snage i priručnih transportnih sredstava.

Rezervni potpukovnik Ljubomir Pavnović: *Dejstvo i primena usmerene eksplozije u tlu (steni) kao novi metod miniranja*

Major Ivan Ljubanović: *O nekim pitanjima organizacije i upotrebe traktora utovarivača*

Kapetan I klase Momčilo Antić i Anton Hila: *Elektronska optika i njena primena (elektronska sočiva)*

Nastavak istoimenog članka iz VTG br. 6 u kome se objašnjava elektronsko sočivo oslanjajući se na izlaganje o analogiji kretanja elektrona u elektronskim poljima i kretanja svetlosnih zrakova u optičkim sredinama.

Kapetan I klase Luka Juretić: *Osvrt na članak »Trupno održavanje tehničkih sredstava veze«*

Pukovnik Drago Gašparović: *Ratna dokumentacija tehničke službe*

U članku se iznosi mišljenje o vodenju borbene i radne tehničke dokumentacije u cilju potpunog i pravilnog materijalno-tehničkog obezbeđenja borbenih dejstava.

Pored toga, u rubrici »Iz inostranih časopisa« objavljeni su i članci:

— *Kibernetika kao sredstvo za upravljanje borbom*

— *Neke novine u sovjetskom naoružanju*

— *Tromblonske bombe*

— *Uređaj za brzo otvaranje vatre iz minobacača*

— *Tunelska dioda — novi poluprovodnički element*

VOJNO-TEHNIČKI GLASNIK

Br. 8/1960

Potpukovnik Pero Grubačević: *Laka protivavionska artiljerija i nove protivavionske vodene rakete*

U članku se razmatra uticaj naglog razvoja savremenog vazduhoplovstva u periodu posle Drugog svetskog rata na usavršavanje lake protivavionske artiljerije i pojavu nove protivavionske vodene rakete.

Prof. Dragan Trifunović: *Laganje metka i njegovo ponašanje u zagrejanju cevi oruđa*

Major ing. Stevan Cvetković: *Uzroci prevremene eksplozije granate*

Ing. Dušan Stojišić: *Habanje cevi streljačkog oružja*

Potpukovnik Dušan Đurović: *Promene u oklopnim jedinicama koje nameće pojava atomskog oružja*

U članku se tretiraju pitanja: odlike oklopnih jedinica značajne za atomski rat; tehnički razvoj oklopnih jedinica kakav nameće pojava atomskog oružja; razvoj ostalih elemenata tehnike oklopnih jedinica; uticaj tehničkog razvoja na organizaciju oklopnih jedinica.

Kapetan Ante Kuzmanović: *Pogonski materijal za rakete i vodene projekte*

Ing. Miodrag Dragić: *Pojava benzina u karтеру motora tenka M47*

Potpukovnik Dobrosav Nikolić: *Pošumljavanje — cilj maskiranja*

Rezervni potpukovnik Ljubomir Pavnović: *Primena kumulativnih punjenja za miniranje kamenih komada i stena*

Pukovnik ing. Cvetko Radović: *Tendencija razvoja pontonirskih sredstava*

Ing. Ljubomir Šmid: *Usmerene transhorizontne radioveze*

Kapetan ing. Milutin Kolović: *Podšavanje superheterodinskih prijemnika za tranzistorima*

Pored toga, u ovom broju Glasnika objavljeni su i članci:

U rubrici »Iz inostranih časopisa«:

— *Podaci o sovjetskom tenku T-10*

— *Sovjetski mitraljez RP-47*

— *Pasivni radari*

U rubrici »Iz domaćih časopisa«

— *Tajna subatomskog sveta.*

VOJNO-TEHNIČKI GLASNIK

Br. 9/1960

Kapetan I klase Vojislav Sušnjar: *Gubitak tečnosti i slabljenje pritiska u protivtrajućim sistemima artiljerijskih oruđa*

Major ing. Miroslav Đorđević: *Neki od uzroka korozije streljačkog oružja*

Major Dimitar Tundžovski: *Opravka municije*

Potpukovnik Milan Mihelić: *Teorija vuče guseničnih vozila*

Major ing. Radomir Dudić: *Kablovi i provodnici izolovani polivinilhloridom*

Ing. Nikola Holcer: *Metodika nalaženja i otklanjanja kvarova na radiopredajnicima*

Kapetan I klase Fric Nojman: *Dopunske napomene o razvoju sastavnih delova elektronskih uređaja*

Potporučnik Miroslav Nastić: *Rukovanje kablovima i njihovo čuvanje u pav bateriji 94 mm*

Građevinski tehničar Budislav Kukuljac: *Terenska geomehanička laboratorija*
Kapetan I klase Bojan Vandot: *Podzemni objekti*

Pukovnik Branko Četković: *Uticaj zemljišta na izvođenje inženjerskih radova*

Pukovnik Dragoljub Dinić: *Penogol kao efikasno sredstvo za gašenje požara*
Pored tih objavljeni su i ovi članci:

U rubrici »Iz inostranih časopisa«:
— Pregled nekih novih vođenih i balističkih vođenih projektila

— Dve nove američke eksperimentalne amfibijske samohodne haubice; Neki problemi izviđačkih vozila

— Sovjetski pištolj »Makarov«

U rubrici »Iz domaćih časopisa«:

— Novi mikroelementi

— Transportne rakete; Vlaknasti metal

VOJNO EKONOMSKI PREGLED

Br. 4/1960

D. A.: *Proizvodstvo pitomaca X klase IVA u čin intendantskog potporučnika*

Pukovnik Ivan Crkvenjakov: *Ishrana dehidrisanom hranom — kuvanim jelima i obrocima u prahu — u savremenim uslovima*

U članku su iznete vrste i osobine dehidrisane hrane (obroka) i ukazano u kojim situacijama dolazi do njene upotrebe u ratu.

Potpukovnik Borislav Bogičević: *Kredit kao instrumenat monetarne politike*

U članku je dat razvojni put kredita, ukazano na greške u pogledu shvatanja uloge kredita od strane preduzeća i na mere koje organi armije treba da preduzimaju pri kreditiranju svojih isporučilaca (preduzeća) kako ovi ne bi bili kočnica u razvoju privrede već obratno.

Poručnik ing Prvoslav Stojanović: *Formiranje cena transportnih usluga vojnim motornim vozilima*

U članku su iznete dobre strane angažovanja motornih vozila armije na izvršenju prevoza u privredi, obrađeni troškovi prevoza i dat primer za kalkulaciju cena koju treba da rade odgovorni organi u armiji.

I. J.: *Proizvodnja mesnih konzervi*

Pukovnik Risto Gaćinović: *Svrha knjizice lične opreme i njeno vođenje*

Kapetan Milan Kumpović: *Jedan od načina kiseljenja sveže paprike, krastavaca i zelenog paradajza*

Potpukovnik: Mate Šalov: *Partizanski put dotura i evakuacije od ostrva Visa preko obalske izbočine oko rta Ploče, prema planini Dinari i Zapadnoj Bosni u 1943—1944 god.*

Potpukovnik Dobrila Jurić-Keravica: *Organizacija i rad nekih krojačkih radionica u NOR-u*

Pored toga, u Pregledu su objavljeni i članci:

U rubrici »Inostrane armije«:

— Fiziološke reakcije tela na toplotu i hladnoću važan faktor pri usvajanju tehničkih uslova za vojnu odeću

— Komplet M-1957 za nošenje lične opreme vojnika KoV SAD

— Istraživački radovi intendantske službe armije SAD

— Novosti u intendantskoj službi armije SAD

— Nova odećna oprema

U rubrici »Ekonomske, naučne i tehničke novosti i zanimljivosti«:

— Pečenje hleba pomoću visokofrekventne struje

— O prisustvu antibiotika u namirnicama

— O čičoki

— O stabilizovanju jodirane soli

— Prečišćavanje vode zatrovane radijacijom

— Dezinfekcija skladišta.